

Tlumočení pro osoby se specifickými jazykovými potřebami

Lektoři (autoři)

Radka Nováková, Jana Petříčková, Petr Vysuček

Vedoucí

Nad'a Dingová

Redaktorka

Nad'a Dingová

Jazyková korektura – český znakový jazyk

Petr Vysuček

Jazyková korektura – český jazyk

Jan Táborský

Figuranti

Radka Nováková, Petr Vysuček

Kamera, střih

Šimon Sedláček

Technické zpracování DVD

Jakub Jirsák

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

OBSAH:

ÚVOD O PROJEKTU	3
UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY	4
METODICKÁ DOPORUČENÍ.....	6
TLUMOČENÍ PRO OSOBY SE SPECIFICKÝMI JAZYKOVÝMI POTŘEBAMI.....	8
1. SOCIÁLNÍ FAKTORY	8
1.1 <i>Vzdělání</i>	8
1.2 <i>Věk</i>	10
1.3 <i>Pohlaví</i>	12
1.4 <i>Místo bydliště, místo, kde neslyšící navštěvoval školu pro sluchově postižené</i>	13
1.5 <i>Úroveň osvojení jazyka</i>	15
2. ZPŮSOB VYJADŘOVÁNÍ NESLYŠÍCÍHO KLIENTA VE ZNAKOVÉM JAZYCE	16
3. STUPEŇ ZNALOSTI A ZKUŠENOSTI S POUŽÍVÁNÍM TLUMOČENÍM	21
4. ROZDĚLENÍ SKUPINY OSOB PODLE ZPŮSOBU JEJICH VYJADŘOVÁNÍ A NÁSLEDNÝCH POŽADAVKŮ NA PŘIZPŮSOBENÍ TLUMOČENÍ.....	28
4.1 <i>Osoby bez nároků na přizpůsobení tlumočení/překladu</i>	28
4.2 <i>Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu v menší míře</i>	32
4.3 <i>Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu ve velké míře</i>	37
PRAKTICKÁ ČÁST	48
POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA.....	50
O AUTORECH.....	53
O ČESKÉ KOMOŘE TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA.....	56

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

ÚVOD O PROJEKTU

Vážení čtenáři,

máte před sebou jeden z nových materiálů České komory tlumočnicků znakového jazyka. Tento materiál vznikl v rámci projektu *Vyškolení lektorů a vytvoření výukových materiálů pro tlumočnický znakového jazyka, transliterátory znakované češtiny a vizualizátory mluvené češtiny*. Hlavním cílem projektu je vytvořit kvalitní výukové materiály pro tři specializace tlumočnické profese a vyškolit lektory, kteří budou tlumočnický znakového jazyka, transliterátory znakované češtiny a vizualizátory mluvené češtiny vzdělávat.

Věříme, že prohloubení odborného vzdělání tlumočnicků znakového jazyka, transliterátorů znakované češtiny, vizualizátorů mluvené češtiny a specializovaných lektorů jak po stránce teoretické, tak po stránce praktické přinese v konečném důsledku prospěch zejména uživatelům tlumočnických služeb, všem spoluobčanům se ztrátou sluchu u nás, a že naše společnost se v této oblasti přiblíží úrovni obvyklé ve vyspělých státech Evropské unie.

Tento projekt byl podpořen z programu Jednotný programový dokument pro Cíl 3 regionu NUTS 2 hlavní město Praha, jenž je financován z Evropského sociálního fondu České republiky (fondu, který napomáhá rozvoji zaměstnanosti podporou zaměstnatelnosti, podnikatelského ducha, rovných příležitostí a investicemi do lidských zdrojů), z národních veřejných zdrojů státního rozpočtu a z rozpočtu hlavního města Prahy.

Doufáme, že Vám náš materiál přinese užitek, a pokud jste tlumočnickem pro neslyšící, přejeme Vám ve Vašem dalším vzdělávání a ve výkonu tlumočnické profese mnoho úspěchů.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

DVD *Tlumočení pro osoby se specifickými jazykovými potřebami* navazuje na publikaci se stejným názvem. V České republice jde o první materiály svého druhu. Konstatování této skutečnosti je velmi smutným faktem. Téma komunikace lidí, kteří mají nějakým způsobem ztíženou komunikaci, je tématem velmi důležitým, ale zároveň velmi citlivým. Jde o problém, který aktivní tlumočnický znakového jazyka řeší každý den. Jsme proto přesvědčeni, že náš materiál bude velmi užitečný.

Hned v úvodu je důležité zmínit, jak je v našem životě důležitý jazyk. Díky jazyku, který si od útlého věku osvojujeme, se utváří a formuje osobnost každého člověka. Díky jazyku se můžeme vyjadřovat, myslet, navazovat sociální vztahy. Umožňuje nám fungovat ve společnosti. Společnost, prostředí, kde se pohybujeme, lidé, se kterými nejčastěji komunikujeme, náš jazykový projev usměrňují a připodobňují danému prostředí, komunikační situaci či osobám zúčastněných v komunikaci. Takže i když máme jeden společný národní jazyk, jeho podoba je různá vzhledem k individuálním odlišnostem. Tyto rozdíly jsou dané především individuálními vlastnostmi mluvčího (jeho osobnostními charakteristikami) či určitými sociologickými faktory, jejichž vliv lze pozorovat v jazykových projevech mluvčích ovládající různé národní mluvené jazyky.

Tuto rozrůzněnost jazykového projevu můžeme najít i u osob komunikujících v národních znakových jazycích. Oproti mluveným jazykům, konkrétně oproti jazyku českému, pro nějž existují záznamy a lingvistické rozborů různých regionálních odchylek, u národních znakových jazyků (resp. u českého znakového jazyka) takové popisy chybí nebo jsou jen zlomkovité a nikterak komplexně postihující podstatu daných rozrůzněností, závisících např. na regionu, ve kterém uživatel českého znakového jazyka žije. Uvědomujeme si rovněž, že existují odlišnosti v projevech starších a mladších uživatelů českého znakového jazyka, ale žádný systematický lingvistický popis těchto variant doposud rovněž nebyl vytvořen.

Zatím nemáme příležitost opřít se o zpracované výsledky výzkumů a musíme vycházet jen z toho, co nám v komunikaci s uživateli českého znakového jazyka přináší vlastní zkušenost.

Při tlumočení českého znakového jazyka je třeba si jeho variantnost zcela jasně uvědomovat a mít ji stále na paměti. Výrazným způsobem totiž určuje podobu tlumočení.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Je nutné upozornit na to, že publikace i DVD vzniká na základě osobních zkušeností několika lidí. Je pravděpodobné, že zde popsané situace by jiný tlumočnick řešil jiným způsobem. Námí uváděné postupy jsou jen návrhy a bude jen prospěšné, když si každý, kdo si publikaci spolu s DVD prostuduje, uvědomí, že se v takové či podobné situaci vyskytl. Bylo by cenné, kdyby si vzpomněl, jak specifickou situaci řešil, a popřemýšlí, zda byl jeho postup vhodný, či nikoliv. Tlumočnick není nikdy zcela připraven na každou tlumočenou situaci, v níž se může ocitnout. Zkušenostmi získává pohotovost se v situaci zorientovat a schopnost rychle zvolit vhodný způsob tlumočení, aby komunikace probíhala přirozeně a dospěla k naplnění komunikačních cílů všech komunikačních partnerů.

Publikace s DVD by mohla být pro tlumočnický přínosem i pro další hlubší pohled na otázku tlumočení a etiky tlumočení pro uživatele českého znakového jazyka.

METODICKÁ DOPORUČENÍ

Příručka s DVD *Tlumočení pro osoby se specifickými jazykovými potřebami* je určena jak začátečníkům, tak tlumočnickům s větší či menší praxí v oblasti tlumočení neslyšícím uživatelům českého znakového jazyka.

Tlumočníci stojící na samotném začátku své tlumočnické kariéry se zde mohou dozvědět základní informace o problematice tlumočení či překladu osobám se specifickými potřebami. Po přečtení si mohou vytvořit jasnější představu o komunitním tlumočení a připravit se zatím alespoň teoreticky na budoucí tlumočnickou praxi a kontakt s neslyšícími uživateli českého znakového jazyka. Po přečtení publikace a po zhlédnutí DVD by si začínající tlumočníci měli především uvědomit, že neslyšící uživatelé se ve svých projevech liší a že je nutné se těmto komunikačním odlišnostem umět přizpůsobit a v procesu tlumočení či překladu respektovat specifické komunikační požadavky každého klienta.

Tlumočníci, kteří mají s komunitním tlumočením zkušenosti, si mohou v publikaci a DVD najít konkrétní momenty, se kterými měli při tlumočení sami problémy, a inspirovat se námi navrženými způsoby řešení různých komunikačních situací. Díky našim materiálům se mohou vyvarovat chyb a vyhnout se nepochopení, které by je mohlo při tlumočení komunikace osob se specifickými potřebami tlumočení a překladu potkat. V neposlední řadě jim naše publikace a DVD mohou názorně ukázat různost tlumočení a překladu uživatelům českého znakového jazyka v závislosti na míře potřeby klienta se přizpůsobit specifikům jeho projevu.

Tlumočníci-studenti, kteří máte zájem pracovat jako tlumočníci českého znakového jazyka, mějte prosím vždycky na paměti jednu důležitou věc: Pokud s tlumočením začínáte (zatím jste absolvovali např. jen kurzy českého znakového jazyka na vysoké škole či v organizacích neslyšících), není vhodné, abyste tlumočili osobám vyžadujícím přizpůsobení tlumočení/překladu, ať už v malé, či velké míře! Toto doporučení se Vám může zdát příliš striktní a možná i nespravedlivé, můžete mít pocit, že byste takové tlumočení zvládli. Věřte však tomu, že vycházíme z vlastních zkušeností, které jsme v praxi získali, a že víme, do jak nelehkých situací se tlumočnické tlumočící osobám se specifickými potřebami tlumočení/překladu může dostat. Lepším řešením je nejprve nasbírat zkušenosti jinou cestou než přímým tlumočením v reálných situacích. Navštěvujte odborné semináře věnující se problematice tlumočení neslyšícím, kde můžete dostat výborný teoretický základ, který pak můžete uplatnit v praxi. Setkávejte se pravidelně se členy komunity

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Neslyšících, to je asi to nejdůležitější, co Vám ve vaší tlumočnické praxi může pomoci. Sami si pak uvědomíte, jak je užívání českého znakového jazyka odlišné u starších a mladších uživatelů, u mužů a žen apod.

Při čtení publikace je vhodné respektovat řazení kapitol. V prvních kapitolách se pojednává obecně o rozrůzněnosti projevu neslyšících uživatelů českého znakového jazyka v závislosti na jednotlivých sociálních faktorech. Dále charakterizujeme jednotlivé skupiny osob vyžadujících specifický způsob překladu či tlumočení. Zde se již objevují praktické ukázky. Je tedy vhodné začít s prostudováním prvních, obecných kapitol a až poté přistoupit ke studiu kapitol s praktickými ukázkami.

Pokud byste se dostali do situace, v níž bude třeba tlumočit osobě se specifickými potřebami tlumočení/překladu, která bude vyžadovat přizpůsobení ve velké míře, vždy nejdříve zvažujte spolupráci s neslyšícím tlumočnickem. Skutečně se jedná o velmi náročnou tlumočnickou situaci, ve které může velmi lehko dojít k nedorozumění, a může se stát i to, že jeden z komunikantů bude poškozen. Tomu lze předejít právě spoluprací s neslyšícím tlumočnickem. V těchto případech raději nespolehejte jen sami na sebe.

Závěrem je nutné zdůraznit, že materiál není možné brát jako návod, kterým je třeba se při tlumočení pro lidi se specifickými jazykovými potřebami řídit. Vychází primárně ze zkušenosti autorů. Pokud byste se jako tlumočníci dostali do podobné situace, která se v publikaci či na DVD objevuje, doporučujeme ji vyhodnotit podle kritérií, která v materiálu zmiňujeme, a poté se rozhodnout, jak tlumočení pojmout a jak při něm postupovat. V situaci, ve které se tlumočnick ocitne, může působit mnoho dalších faktorů a ty mohou způsob či míru intervence tlumočnicka posunout zcela jiným směrem.

Každou takovou specifickou situaci doporučujeme následně vyhodnotit, udělat si z ní pro sebe závěr a poučit se pro příští podobnou akci. Po každém takovém tlumočení je rovněž velmi důležité, aby tlumočnick situaci rozebral se svým supervizorem, mentorem z řad zkušenějších tlumočnicků (s ohledem na Etický kodex tlumočnicka).

TLUMOČENÍ PRO OSOBY SE SPECIFICKÝMI JAZYKOVÝMI POTŘEBAMI

1. Sociální faktory

Pro rozdělení typů osob dle jejich komunikačních dovedností jsme se řídili sociologickými faktory, které se objevují v zahraniční literatuře zabývající se sociolingvistickým pohledem na komunitu uživatelů znakových jazyků. Jedná se o těchto pět faktorů:

- vzdělání,
- věk,
- pohlaví,
- místo bydliště a místo, kde neslyšící navštěvoval školu pro sluchově postižené,
- úroveň osvojení jazyka.

1.1 Vzdělání

Zásadním faktorem, který ovlivňuje způsob komunikace neslyšícího uživatele českého znakového jazyka, je stupeň dosaženého vzdělání a typ vzdělávacího přístupu školského zařízení, které navštěvoval.

Pro názornost si uveďme příklad. Neslyšící uživatel znakového jazyka, který má vyšší vzdělání (středoškolské s maturitou nebo ukončené vysokoškolské vzdělání), mívá zpravidla bohatší repertoár jazykových prostředků českého znakového jazyka, je schopen se vyjadřovat v delších a složitějších větných konstrukcích. Jeho znalost českého jazyka je na vyšší úrovni než u uživatele českého znakového jazyka s nižším dosaženým vzděláním.

Kromě dosaženého vzdělání podstatně ovlivňuje úroveň způsobu komunikace typ vzdělávacího přístupu či výukové metody, která byla ve speciální škole při výuce neslyšícího uplatňována. Pro neslyšící ve vzdělávacím procesu je ideálním přístupem

bilingvní a bikulturní přístup, jehož hlavním cílem je umožnit neslyšícím **dosáhnout co největšího osobnostního, sociálního a kognitivního rozvoje.**

Jako další příklad, na kterém si ukážeme vliv výukové metody školy, kterou uživatel českého znakového jazyka navštěvoval, si uvedme případ vysokoškolsky vzdělaného neslyšícího člověka, který navštěvoval školu, kde byla uplatňována orální metoda. Jeho znalost českého znakového jazyka nebude s velkou pravděpodobností stejné úrovně jako u vysokoškolského absolventa, který byl vychován a vzděláván bilingvní metodou.

Videoukázka 1: (videoklip č. 6 – paní Nováková)

„Nechala jsem otevřené hlavní dveře, aby se kočka mohla projít po chodbě a podívat se, co je nového, a odešla jsem na balkón. Najednou jsem si všimla, že se kočka vrací z chodby a v tlamě má ptáčka, asi nějakou sýkorku. Pustila ji na zem a trhala ji zuby, až z ní lítalo peří.

Zhrozila jsem se a hned jsem běžela pro manžela. Ten byl z toho, co se stalo, také překvapený. Nečekali bychom, že naše kočka bude tak hodná a přijde se nám se svým úlovkem pochlubit. Řekla jsem si, že jí musím dát nějakou odměnu a pohládila jsem ji. Ptáčka jsem hned zabalila a vyhodila. Kočka si pak spokojeně vrněla. Byla jsem tak překvapená, že kočka měla z toho, že se nám může pochlubit, takovou radost.“

Videoukázka 2: (videoklip č. 5 – pán Ptáček)

„Jednou jsem šel doma na záchod a najednou jsem za malým okýnkem, které máme na záchodě, uviděl sedět vedle sebe dva ptáky. Byl jsem překvapený, protože tak velké ptáky jsem ještě neviděl. Koukal jsem na ně a říkal si: „*Takového velkého ptáka jsem ještě nikdy v životě neviděl. Co je to za ptáka?*“ Když jsem otevřel okno, abych si je prohlédl, oba okamžitě uletěli někam nahoru. Vykoukl jsem za nimi, abych se podíval, kam tam nahoru zmizeli, ale nikde jsem je neviděl. Nechal jsem to být a zavřel okno. Za chvíli se ale za oknem objevili znovu. Seděli vedle sebe a zobáčky se dotýkali, jako by se líbali. Otevřel jsem okno, abych si je prohlédl, ale zase mi uletěli! Napadlo mě, že asi neumí vzlétnout moc vysoko, protože neuletěli nikam daleko a vraceli se stále na naše okno, které je jen v pátém patře. Přemýšlel jsem, jak to udělat, abych si je mohl dobře prohlédnout, a dostal jsem nápad. Nechal jsem otevřené okno i dveře v obýváku a otevřel jsem dokořán i to malé okno na záchodě, aby mohli vletět malým oknem na záchodě dovnitř a pak proletět přes obývací zónu zase ven. A opravdu – jeden pták vletěl přes okno na záchodě do obývací zóny, ale nevyletěl zpět ven, sedl si na skříň a rozhlížel se kolem sebe. Až po chvíli uletěl oknem. Čekal jsem, zda přiletí i druhý pták. I druhý pták vletěl dovnitř a proletěl přes obývací zónu.“

rovnou oknem ven. Koukal jsem za nimi z okna, kam letěli. Uviděl jsem je sedět na stromě. Prohlížel jsem si je a poznal jsem, že to jsou poštolky!“

Komentář 1–2:

Oba neslyšící se věkově řadí do starší generace neslyšících. Jejich jazykové projevy v ZJ byly však odlišné, i když oba patří do stejné věkové skupiny. Tato odlišnost byla způsobena jiným typem výchovy a vzdělávání, kterým během svého života prošli.

Neslyšící muž navštěvoval školu pro nedoslýchavé. I když je z druhé generace Neslyšících (tzn. že jeho rodiče byli také neslyšící), byl jeho projev v ZJ ovlivněn mluveným jazykem (češtinou). Při vyprávění v ZJ se snažil zároveň „mluvit“ česky (do jisté míry používal gramatiku českého jazyka). V jeho případě bychom hovořili spíše o pidžinu než o ZJ. Bylo vidět, že se snaží přizpůsobit posluchačům.

Neslyšící žena navštěvovala školu pro žáky se zbytky sluchu. Její rodiče jsou slyšící. Přesto nebyl její projev v ZJ oproti neslyšícímu muži vázán na gramatiku mluveného jazyka (češtiny).

Dalším rozdílem v jejich vyprávění byl způsob artikulace znaků a jejich spojování do vyšších jazykových celků. Žena volila při artikulaci jemnější, plynulejší, méně razantní pohyb. Tyto rysy jsou v ZJ typické pro projev neslyšících žen. Vyprávění neslyšícího muže působilo oproti tomu kvůli razantnějšímu pohybu při artikulaci znaků více tvrdě. Znaky byly od sebe jasně odděleny, nesplývaly jako u plynulejšího ukazování ženy (např. znak PTÁK).

1.2 Věk

Obecně lze říci, že způsob jazykového projevu formuje také věk člověka. Platí to i pro uživatele českého znakového jazyka. Podíváme se na rozdíly způsobu vyjadřování mezi staršími, mladšími uživateli českého znakového jazyka a neslyšícími dětmi, kteří komunikují českým znakovým jazykem.

U starších a mladších neslyšících souvisí jejich jazykový projev v českém znakovém jazyce hlavně s přístupem speciálních škol, které absolvovali, ke vzdělání. Školská zařízení byla v minulosti zaměřena především na orální způsob výuky. Velmi podstatný je také fakt, že starší neslyšící neměli mnoho možností seberealizace a vyššího vzdělání. Středních škol s maturitou nebylo v minulosti pro neslyšící mnoho, a vysoké školy, na kterých by neslyšící mohli studovat ve svém jazyce, nebyly dokonce žádné.

Tato skutečnost negativně ovlivňuje znalost komunikačních norem, zkušenosti s využitím tlumočnicka při komunikaci se slyšícím komunikačním partnerem i samotné vyjadřování a bohatost zásoby znaků, které používají, délku i složitost větných konstrukcí, textovou členitost celé výpovědi, schopnost odlišit a použít při tvorbě výpovědi v českém znakovém jazyce vyšší styly. Mladší neslyšící mají v současné době už mnohem lepší přístup ke vzdělávání a širší výběr škol, které při výchově a vzdělávání uplatňují bilingvální přístup.

Zcela specifickou skupinu klientů z hlediska vyjadřování se tvoří děti. Ty zpravidla používají jiné znaky než dospělí neslyšící, podobně jako je tomu u dětí slyšících, jejichž jazyk je v mnoha ohledech odlišný od jazyka dospělých mluvčích. Neslyšící děti si obdobně nejprve osvojují znaky, které odpovídají jejich motorickému vývoji, resp. vývoji jemné motoriky jejich rukou. S tím je po určitou dobu spojeno jisté omezení v možnosti vytvářet některé motoricky obtížnější tvary ruky, než se jemná motorika dostatečně vyvine.

Děti jsou schopny zvládnout vytvářet nejprve ty tvary ruky, které nejsou tak motoricky náročné, tzv. základní tvary ruky (bezpříznakových – A, B, 5, D) – a znaky využívajících těchto tvarů rukou. Znaky, které tyto základní tvary rukou neobsahují, si přizpůsobují. Tvary základní tak používají i při artikulaci znaků, které je ve své běžné podobě, jak je artikulují dospělí, nemají. S postupem vývoje jemné motoriky začínají využívat i obtížněji tvořené tvary rukou (např. znak KOČKA, PES, MEDVĚD, ZAJÍC, MÁMA, TÁTA, PAPAN, KAKAT, PÍT, JEŠTĚ).

Videoukázka 3: (videoklip – Pajda)

„Maminka ji dala do košíku... no, co ještě? Jo, čaj, bábovku, banán, kávu, čaj. Pak šla a najednou něco uslyšela a lekla se. Byl to vlk. Ten se před ní ale rychle schoval. Dívka šla dál a trhala kytky. Babička byla nemocná. Vlk rychle běžel k jejímu domu, zaklepal na dveře a otevřel je. ...jak je to dál? Zapomněla jsem, jak to pokračuje! Jé, ty máš velké uši. A proč? Abych dobře slyšel. Aha. A máš i velké oči! To abych dobře viděl. A ještě máš velký nos! To abych mohl všechno dobře vyčmuchat. Ještě máš velké zuby! V tom vlk otevřel tlamu a snědl ji. Ten dům, víte (Pajda ukazovala znak DŮM jinak – jako znak STRUKTURA), tak kolem šel děda nebo voják – kdo tam šel? Jo, vlastně ten myslivec. No ale byl to indián.... A ten rozříznul vlkovi břicho, dal do něj kameny a zase ho zašil. Utíkal se schovat. Vlk měl žízeň, šel ke studni, nahnul se a pak do ní spadnul. Hurá!“

Komentář 3:

V ukázce je vidět, že struktura vět není úplná. Ve výpovědi se hodně objevovaly výpustky (př. studna, dívka, koho snědl vlk?, kdo se ptal na uši, oči a zuby? atd.). Také při

sestavování věty jsou občas volena nelogická spojení znaků (př. čaj, káva). Při vyjádření pojmu, pro který mluvčí ještě neznala pojmenování (znak), použila strategii popisu daného pojmu pomocí znaků, které už znala a nějak jí pojem připomínali, např. myslivec = DĚDA, VOJÁK.

Jemná motorika mluvčí ještě není zcela vyvinutá, a tak jí artikulace některých znaků činila potíže, např. MYSLIVEC, VELKÉ UŠI. Při percepci jejího projevu je třeba velkého soustředění a koncentrace, abychom dobře porozuměli tomu, co chce sdělit.

1.3 Pohlaví

To, jakým způsobem se neslyšící vyjadřuje, může ovlivňovat rovněž jeho pohlaví. Rozdíly jsou patrné zejména ve formě a volbě znaků. Muži a ženy mohou ve stejných znacích použít různé tvary ruky (např. PRAHA, VÁNOCE, NEVÍM, SZ LÍBIT SE, ÚŘAD, PSÁT, VAŘIT). Stejně jako je tomu v mluvených jazycích, kde se muži a ženy vyjadřují různým způsobem (např. ženy používají častěji než muži zdvořilost, vyhýbají se ve většině případů hrubým výrazům, obvykle jim trvá déle, než se ve výpovědi dostanou k tématu apod.). V projevu neslyšících žen ve znakovém jazyce je možné pozorovat větší jemnost než u mužů. Muži artikulují znaky důrazněji a v podobě znaků je zjevné užití větší síly a razance pohybu. Jejich projev pak působí celkově víc tvrdě a rázně.

Videoukázka 4: (videoklip č. 1 – Rafflerová)

„Blížily se Vánoce, tak jsem se vydala do obchodu pro dárky. V obchodě jsem uviděla krásné zelené tričko. Moc se mi líbilo. Mohla bych ho koupit manželovi. Ale líbilo by se mu? Dlouho jsem váhala, zda ho koupit, nebo ne. Nakonec jsem ho raději nekoupila.“

Videoukázka 5: (videoklip č. 2 – Wiesner)

„Ten nový byt je tak velký, moc se mi líbí a opravdu bych o ně dost stál. Ale abych se mohl stát majitelem této nemovitosti i s pozemkem, musel bych si vyřídit na katastrálním úřadě různá potvrzení, která jsou potřeba, např. bych musel zjistit a nechat si potvrdit přesný rozměr nemovitosti. S takovým vyřizováním je hodně práce. Ani nevím, kde ten úřad je. To jsem si všechno měl předem zjistit a připravit.“

Komentář 4–5:

V těchto ukázkách si můžeme ukázat, že muži a ženy skutečně ukazují jinak. První odlišnost je v tom, že některé významy, pojmy vyjádří muži zcela jinými znaky než ženy.

V našich ukázkách jsme tento rozdíl mohli vidět v situaci, kdy mluvčí vyprávěli o tom, že se jim něco moc líbí: neslyšící žena při líčení situace v obchodě, kdy se jí moc líbilo jedno zelené tričko, použila úplně jiný znak než muž, který hovořil o tom, jak moc se mu líbil velký nový byt. Pro vyjádření stejného pocitu použili muž a žena naprosto jiný znak, který si není podobný v žádném svém parametru (tvaru ruky, místě artikulace, pohybu).

Ve vyprávění muže a ženy se objevily rozdíly nejen na rovině lexikálních jednotek (odlišené znaky pro stejný význam, pojem), ale i v rovině nižší, na rovině jednotlivých částí (parametrů) znaku, tzn. ve tvaru ruky, pohybu, místě artikulace. Ve stejném znaku pak může muž použít jiný tvar ruky, pohyb či místo artikulace než žena. Byly vidět i další odlišnosti, např. odlišně ukazovali znak NEVÍM.

Jen na okraj se ještě podívejme na to, jak vypadá znak PŘIPRAVOVAT, který se objevil ve výpovědi neslyšícího muže. Rozšířenější podoba znaku PŘIPRAVOVAT vypadá jinak – používá se jiný tvar ruky.

1.4 Místo bydliště, místo, kde neslyšící navštěvoval školu pro sluchově postižené

Dalším důležitým faktorem ovlivňujícím projev v českém znakovém jazyce je místo bydliště uživatele českého znakového jazyka, popřípadě místo, kde navštěvoval školu pro neslyšící.

Jistě víte, že neslyšící tvoří jazykovou a kulturní menšinu. Pokud neslyšící žije na venkově, kde není jiný neslyšící, a nestýká se s ostatními neslyšícími z jiných míst, bude způsob jeho komunikace odlišný (ve srovnání s neslyšícím, který žije ve velkém městě, kde má možnost stýkat se s ostatními neslyšícími, a kde má tedy přístup k jazykovým vzorům). To neznamená, že jazykový projev a komunikační dovednosti neslyšících žijících na venkově jsou vždy na nižší úrovni. Je to velmi individuální. Záleží na tom, jak je neslyšící aktivní ve vlastní seberealizaci, získávání nových informací a jak udržuje kontakty s jinými neslyšícími.

Dalším faktorem, který ovlivňuje způsob komunikace, je místo, kde neslyšící navštěvoval školu pro sluchově postižené. Zde neslyšící přejímá různé regionální znaky, které se v místě školy užívají. Ty mohou být odlišné od znaků, které se používají v místě jeho bydliště. Podstatný je samozřejmě vzdělávací program školy, kterou neslyšící navštěvuje (viz výše). Regionální znaky se odlišují v Čechách, na Moravě, a dokonce i v každé škole pro sluchově postižené.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Videoukázka 6: (videoklip č. 3 – Wiesner)

„Pravidelně se v televizi dívám na předpověď počasí., protože mě zajímá, jaké počasí zítra bude. Teď máme leden, zítra bude 17. ledna a v předpovědi počasí říkali, že bude velký mráz – 18 stupňů. To je ale šílené! Navíc bude strašně sněžit a napadne hodně sněhu. Už bych chtěl, aby ta zima rychle utekla, a bylo jaro. Jaro mám moc rád. Je teplo a všechno začíná růst a zelenat se. Teď je hrozná zima a rychle se stmívá. Žádná zeleň kolem. Stromy jsou holé, bez listů. Na jaře se vždy obalí listy a všude rostou květiny, to je krása.“

Videoukázka 7: (videoklip č. 4 – Klofáč)

„V lednu jsem šel do obchodu, omrknout, co mají, a objevil jsem jedny pěkné zelené rifle. Takové bych bral. Hned jsem si je vyzkoušel, jak mi budou. Měl jsem smůlu, byly mi malé – číslo 16. Vrátil jsem je a hledal větší velikost. Větší bohužel neměli. Škoda!“

Komentář 6–7:

Určitě jste si hned všimli, že tito dva neslyšící muži ukazovali některé znaky jinak: například se lišil znak ZELENÁ: 1. český znak ZELENÁ x 2. moravský znak ZELENÁ.

Odlišnost byla i v artikulaci číslovek: 1. český znak „18“ x 2. moravský znak „16“.

Různé byly také znaky pro měsíc LEDEN: 1. český znak LEDEN x 2. moravský znak LEDEN.

Tyto rozdíly s sebou však neunesou riziko, že si neslyšící žijící v Čechách a neslyšící žijící na Moravě nebudou navzájem rozumět. Situace je stejná jako u dialektů českého jazyka. Některé lexémy mohou v různých regionech vypadat odlišně, ale v komunikaci, kdy mluvčí komunikují o určitém společně voleném tématu a jeho znají kontext, nezpůsobuje tato rozrůzněnost komunikační bariéru, která by jim znemožňovala se spolu domluvit a rozumět jeden druhému.

1.5 Úroveň osvojení jazyka.

Velmi podstatným faktorem je, do jaké míry a kdy si neslyšící měl možnost osvojit systém jazyka, a to ať už vizuálně-motorického (v našem prostředí českého znakového jazyka), či audio-orálního (v našem prostředí českého jazyka). Neslyšící, kteří neměli od raného věku možnost osvojit si jakýkoliv jazyk, mají způsob komunikace velmi specifický a hledat obecné charakteristiky jejich komunikace je velmi obtížné či zcela nemožné.

Každý neslyšící měl pro vytváření jazyka jiné podmínky především proto, že neslyšící děti se z 95% rodí slyšícím rodičům. Neslyšící, který se narodil neslyšícím rodičům, mohl od svého dětství vnímat jazyk jeho smyslům přístupný (tzn. že jej mohl vnímat očima a produkovat rukama), tedy jazyk znakový. Jeho jazykový vývoj pak probíhal zcela přirozeně, jako je tomu u mluvených jazyků u slyšících dětí slyšících rodičů.

Pokud se neslyšící narodil do rodiny slyšící a jeho rodiče znakový jazyk neuměli, bylo zde různě dlouhé období, kdy nepřišel s jazykem jeho smyslům přístupným do kontaktu vůbec. Délka tohoto období bývá různá. Slyšící rodiče museli nejprve odhalit, že jejich dítě neslyší. Po zjištění sluchové vady pak ale automaticky nedochází k tomu, že rodiče začnou používat jazyk přístupný smyslům dítěte. Většinou k tomu přistupují až po předchozích neúspěších s výchovou orální, která jim je bohužel dodnes většinou lékařských odborníků doporučována.

Dítě tak setrvává bez jazyka zpravidla až do nástupu do mateřské školky, kde má možnost potkat neslyšící děti neslyšících rodičů a od nich se znakový jazyk naučit. Ale ztráta tří a více let ve vývoji jazyka je u dítěte znatelná a může se stát, že se mu tento handicap nepodaří již nikdy dohnat. Je to velmi individuální a nelze o tom hovořit obecně.

Někdy se může stát, že neslyšící nemá možnost a podmínky si jazyk vytvořit až do dospělosti. To, do jaké míry si osvojí jazyk, však ovlivňuje jeho uchopování okolního světa, jeho zkušenosti v okolním světě, jeho sociální interakci s ostatními lidmi. Neslyšící obecně vnímají svět kolem sebe více vizuálně. Na vizuálním vnímání světa je založen i jejich jazyk a uchopování světa.

Při tlumočení/překladu je nutné se přizpůsobit individuálním specifikům vyjadřování a vnímání světa každého klienta. Jisté obecné doporučení je možné formulovat, ale nemusí automaticky platit pro všechny klienty.

2. Způsob vyjadřování neslyšícího klienta ve znakovém jazyce

Způsob tlumočení je nutné přizpůsobit znalostem a životním zkušenostem neslyšícího klienta. Pokud neslyšící nemá vyšší vzdělání (středoškolské či vysokoškolské) nemůže tlumočnick při tlumočení či překladu používat znaky, které se vyskytují a používají v souvislosti se studiem na střední či vysoké škole, ani znaky, které jsou termíny užívané v některé specifické oblasti a nejsou obecně známé (např. termíny užívané ve vědeckých disciplínách jako je psycholingvistika, počítačová grafika, krystalografie apod.). Je zřejmé, že by jim neslyšící, který se v těchto oborech či vysokoškolském prostředí neorientuje, nerozuměl. Tyto znaky je nutné nahradit znaky, které neslyšící zná a které používá. V těchto případech se také používá opis či vysvětlení pojmu.

Videoukázka 8:

„Mojí rodiče jsou neslyšící. Když jsem jim vyprávěla o svém studiu na vysoké škole, mluvila jsem o takových věcech jako dělení studia do semestrů, o ukončení semestru zkouškou či zápočtem, o zkouškovém období, o závěru studia na vysoké škole, kterému předchází obhajoba bakalářské práce, kterou musí student předem vypracovat. O tom všem jsem takovým způsobem rodičům vyprávět nemohla, protože by mi nerozuměli. Oni neměli nikdy možnost studium na vysoké školy poznat. Nemají s ním žádnou zkušenost. Znají maximálně to, jak vypadá učňovské vzdělávání. Nevědí, co znamená SEMESTR, OBHAJOB, INDEX. Aby mi rozuměli, musím všechny tyto pojmy vyjádřit jim vyhovujícím způsobem.“

Komentář 8:

Často se stává, že se slyšící studenti, kteří navštěvují kurzy ČZJ na vysoké škole v rámci studia na FF UK či pouze kurzy ČZJ, které vede lektor s vysokoškolským vzděláním, naučí znaky, jejichž význam je pro mnohé neslyšící nepohybující se na půdě vysoké školy vzdálený či nejasný. Takoví slyšící studenti se potom neumí komunikačně přizpůsobit „průměrným“ neslyšícím.

Studenti, kteří navštěvují kurzy vedené neslyšícím lektorem, na kterého si zvyknou a kterému bez problémů rozumějí, mívají často pocit, že po absolvování kurzu budou bez problémů rozumět všem neslyšícím. Bohužel to není tak jednoduché. Neslyšící lektoři, kteří učí slyšící studenty, se při výuce českého znakového jazyka naučili přizpůsobovat slyšícím studentům (jejich kultuře, způsobu vyjadřování), aby jim český znakový jazyk více

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

přiblížili. Tito neslyšící mají větší přehled o světě slyšících a jsou do značné míry bilingvní. Aby studenti poznali skutečnou podstatu kultury Neslyšících, musí se setkávat s „průměrnými“ neslyšícími lidmi, kteří své chování nepřizpůsobují vzorci chování slyšících. Je třeba, aby navštěvovali kluby neslyšících v Praze, ale i mimopražské kluby, kulturní akce apod. Tam mohou získat úplně jiné zkušenosti, než měli s neslyšícími lektory v kurzech či na FF UK.

Abychom mohli tlumočení vhodně přizpůsobit komunikačním potřebám klienta, je dobré znát to, jak je neslyšící zvyklý komunikovat v jeho přirozeném prostředí, tedy se s členy komunity Neslyšících, a sledovat, jaký repertoár znaků používá (jakou zásobu znaků má). Může se však stát, že neslyšící, který mezi členy komunity Neslyšících používá běžně znakový jazyk, začne při interkulturní komunikaci se slyšícími (tzn. při komunikaci s osobou, která má jiný jazyk a jinou kulturu) svůj projev přizpůsobovat slyšící osobě, začne tedy používat znakovanou češtinu či se snaží při znakování mluvit.

Videoukázka 9:

„Ukažme si jako příklad jeden skutečný příběh neslyšící ženy ve věku něco přes třicet let. Od narození bydlí na vesnici poblíž města Hořičky. Tam také navštěvovala školu pro neslyšící. Žena je neslyšící a její rodiče jsou také neslyšící. Od malička je zvyklá komunikovat znakovým jazykem. Vyučila se švadlenou na učňovské škole v Praze. Po ukončení této školy nastoupila do práce. Vystřídala několik různých zaměstnání. V současné době pracuje v zaměstnání, kde jsou slyšící kolegové. Ráda se svými kolegy komunikuje mluvenou řečí. Její mluvený projev není perfektní, jako mluvený projev slyšících. Také nemá tak dobrou jazykovou kompetenci jako slyšící. V psaném projevu dělá gramatické chyby, které bývají pro psaný projev neslyšících typické. Ale mluvit s kolegy jí nevádí a popovídá si s nimi ráda.

O kultuře Neslyšících a o znakovém jazyce nemá hluboké povědomí. Znakový jazyk při komunikaci s neslyšícími používá zcela přirozeně a nikdy si neuvědomila, že by se jím a kulturou Neslyšících měla více zabývat.

Jednou se setkala se slyšícím tlumočnickem znakového jazyka, který tento jazyk ovládal velmi dobře. Při prvním kontaktu na něj žena při ukazování automaticky zároveň i hlasitě mluvila. Byla zvyklá komunikovat se slyšícími kolegy mluveným jazykem, a přestože věděla, že slyšící tlumočnick umí znakový jazyk velmi dobře, nedovedla s ním komunikovat jen jeho prostřednictvím. Až když se jí poněkolkáté připomenulo, že tlumočnick umí znakový jazyk, začala v komunikaci s ním postupně používat ukazování bez mluvení.

Stejně si ale pořád uvědomovala, že na něj nahlíží jako na slyšícího a že by na něj měla spíš mluvit.“

Komentář 9:

Tato situace se stává velmi často. Hlavním důvodem je fakt, že neslyšící (starší generace neslyšících a mladí neslyšící, kteří nejsou hrdí na svou identitu člena komunity Neslyšících a za svůj jazyk – český znakový jazyk – se stydí) si myslí, že při komunikaci se slyšícími, kteří třeba i umí český znakový jazyk, není možné, aby na ně mluvili vlastním jazykem. Myslí si, že se vždy MUSÍ přizpůsobit většinovému jazyku.

Neslyšící mívají pocit, že znakový jazyk nemá tak vysoký status jako jazyk český a že se nehodí jej používat při komunikaci na úřadech, tedy ve formálních situacích. Proto v těchto situacích volí raději jazyk pro ně vyšší – český jazyk či znakovanou češtinu. Zaleží na tom, jak je Neslyšící identifikován se svou kulturou, jak ji přijímá a jak je na ni hrdý. Stává se, že starší neslyšící volí takový způsob komunikace se slyšícími lidmi, jelikož jim bylo celý život vštěpováno (v rodině, ve škole, u logopeda), že se musí slyšícím přizpůsobit, začlenit se do jejich společnosti a přijmout jejich jazyk i kulturu, aby se nijak neodlišovali a nebyli od slyšící společnosti izolováni.

Videoukázka 10:

Radka: „Vidím, že umíte dobře ukazovat. Kde jste se to naučil?“

Petr: „Umím ukazovat. Je to pro mě běžný způsob komunikace, jsem stále ve styku s neslyšícími. Brali mě s sebou na různé akce a díky tomu jsem se od nich naučil jejich jazyk. Jsem opravdu rád, že jsem se s nimi setkal, protože znakový jazyk je krásný a komunikovat v něm mě baví. Je úplně jiný než jazyk mluvený.“

Radka: „Já jsem nevěděla, že jste se setkal s neslyšícími. To jsem překvapená. A co to bylo za neslyšící?“

Petr: „Neslyšící ve vašem věku, studenti středních škol nebo učňové, co se rádi schází u metra Anděl. Tak jsem prostě do komunity neslyšících nějak zapadnul a jsem tam velmi rád.“

Radka: „Jo, teď jsem si na něco vzpomněla. Četla jsem v novinách – Nevím, zda o tom víte, ale jste slyšící, no a právě jako slyšící víte všechno. U neslyšících je to problém, dozvědí se vše se zpožděním. Tak zpátky k těm novinám. Právě v létě chci jet na dovolenou a tam psali, že cestovní kancelář, která se jmenuje – znáte ji? Jméno je EXIM TOURS...“

Petr: „Jo, jo, znám. To je známá cestovní kancelář.“

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Komentář 10:

Pokud chcete, aby Neslyšící v komunikaci s vámi používali český znakový jazyk a nepřizpůsobovali se vám, tak i vy v komunikaci s nimi musíte komunikovat čistým českým znakovým jazykem a ukázat jim, jak dobře jejich jazyk ovládáte. Možná změna v projevu neslyšícího nenastane hned, ale musíte klientovi poskytnout čas, aby našel odvahu a cestu k vám a začal mít ve vás a v komunikaci s vámi důvěru.

Výhodou je, pokud tlumočnick neslyšícího předem zná z jiných neformálních setkání či pokud mu tlumočí opakovaně. Napomáhá to tlumočnickovi poznat mentalitu neslyšícího a jeho způsob vyjadřování. Usnadní mu to pak jak samotné tlumočení z mluveného jazyka do jazyka znakového, tak i tlumočení projevu neslyšícího ze znakového jazyka do jazyka mluveného. Tlumočení ze znakového jazyka do jazyka mluveného vyžaduje více pochopení a poznání mentality neslyšícího klienta. Lze pak lépe postřehnout jeho nálady a rozpoložení, které se v překladu musí rovněž zohlednit.

Videoukázka 11:

Situace, kdy neslyšící vymysleli v neformální situaci novou frázi: „Sociální případ“. „My, neslyšící, víme, co tato fráze znamená. Jednou se stalo, že jsme ji použili v restauraci při placení. V restauraci s námi byla jedna kamarádka, která je nedoslýchavá a také pracuje jako tlumočnice. Neslyšící kamarádka se jejím prostřednictvím zeptala číšníka, zda je možné zaplatit „sociální případ“. V té chvíli se nedoslýchavá kamarádka (tlumočnice) zarazila a byla zmatená. Neznala souvislosti a nepochopila, že fráze „sociální případ“ se používá v případě, že někdo chce platit stravenkami.“

Komentář 11:

Tato poznámka je opravdu nesmírně důležitá. U neformálních setkání tlumočnick více poznává mentalitu neslyšících, fráze, které mezi sebou používají, setkává se s jejich názory např. na politiku. Může tak lépe pochopit jejich pocity a věci, které se jim nelíbí. To tlumočnickům velmi pomáhá pochopit vnitřní svět Neslyšících, přiblížit se jim a zdokonalit své tlumočnické dovednosti.

Při přizpůsobování tlumočení z mluveného jazyka do jazyka znakového je třeba používat znaky, znaková spojení, jazykové konstrukce, které daný neslyšící zná a které používá. Pokud neslyšícího neznáme již z dřívějšíka a neměli jsme možnost mu v minulosti tlumočit, je dobré tlumočené sdělení zopakovat, abychom se ujistili, že nám neslyšící rozumí. Je možné použít vhodnou kontrolní otázku či dát neslyšícímu vhodný příklad.

Pokud se ujistíme, že jsme použili vhodný způsob tlumočení, můžeme již od opakování či kontrolních otázek upustit. Kdykoliv pak máme pocit, že neslyšící zcela přesně nerozumí našemu překladu, můžeme se k nim opět vrátit. Tlumočení pak probíhá v „elipsách“, kdy se tlumočnick vřdy kontrolní otázkou vrací k řečenému tématu, aby se ubezpečil, že neslyšící porozuměl.

Videoukázka 12:

Neslyšící klientka jde na vyšetření k lékaři, kam pravidelně dochází na kontrolu hladiny cukru v krvi, protože je diabetička. Lékařka se jí zeptá, co tři dny před vyšetřením jedla, protože měla hladinu cukru vyšší než při minulé kontrole. Tlumočnick otázku přeloží, ale neslyšící klientka začne vyjmenovávat potraviny, které jako diabetik nesmí jíst. Tlumočnick se v ten moment musí ujistit, že otázku přeložil správně. Klientku tudíž zastaví a zeptá se jí znovu, nejlépe jiným způsobem. Otázku opakuje (vřdy s použitím jiných znaků) do té doby, dokud klientka zcela neporozumí a nezačne lékaři odpovídat na to, na co se skutečně ptal.

Komentář 12:

Tento postup je základním v tlumočení pro neslyšícího jedince, kterého neznáme a kterému tlumočíme poprvé. Pokud se neslyšící klient setkal se slyšícím tlumočnickem poprvé a nezná ho, může se stát, že nemá odvahu tlumočnicka sám upozornit, že tlumočenému obsahu nerozumí. Neslyšící se také může chovat, jako by všemu rozuměl, ale ve skutečnosti tomu tak není. Stydí se přiznat, že tlumočnickovi nerozumí. Bojí se, aby nevypadal jako hloupý či nechápavý. Proto je úkolem tlumočnicka stále sledovat, zda neslyšící tlumočenému projevu opravdu rozumí. Ale jak to bezpečně poznat? Tlumočnick musí sledovat, jak neslyšící na tlumočení bezprostředně reaguje. Na výrazu obličeje neslyšícího je VŘDY patrné, zda rozumí, či nerozumí (např. úsměv, pokyvování hlavou atd.).

Opět je velmi důležité celou komunikační situaci vnímat jako celek a na případné náznaky nejistoty na straně neslyšícího i slyšícího klienta ihned reagovat. Je nutné předcházet nedorozuměním, které by nevhodným způsobem překladu mohly vzniknout. Může se stát, že tlumočnick přeloží sdělení slyšícího či neslyšícího klienta špatně nebo ne zcela správně a komunikace pak v důsledku toho pokračuje nesprávným směrem. Často se to stává především u otázek.

Videoukázka 13:

Častá chyba tlumočnicků se objevuje např. při tlumočení velmi frekventované společenské fráze: Jak se jmenujete? – JAK + JMÉNO + TVOJE; správně je to: JMÉNO + TVOJE + CO. Neslyšící pak může chybně přeložený dotaz na jeho jméno pochopit tak, že se slyšící člověk dotazuje na původ nebo vznik jeho jména nebo kdo mu takové jméno dal a proč. A o tom začne povídat.

Komentář 13:

V podobné situaci musí tlumočnicků svou chybu napravit a říct slyšícímu i neslyšícímu klientovi, že dotaz přeložil chybně, a překlad opravit a upřesnit, aby ho neslyšící pochopil správně. Tlumočení pro neslyšící klienty vyžaduje neustálou pohotovost tlumočnicka reagovat vhodným výběrem znaků, spojením znaků a jazykových konstrukcí tak, aby mu klient rozuměl, tedy znaků, jejich spojení i větných konstrukcí, které klient sám používá a které jsou mu blízké. Tlumočnicků musí mít také vypěstovaný cit pro rozpoznání počínajícího nepochopení a schopnost jej odstranit.

3. Stupeň znalosti a zkušenosti s používáním tlumočení

Tlumočnicků musí někdy neslyšícího klienta, který nemá s využitím služeb tlumočnicka dost zkušeností, na to, jak bude tlumočení probíhat, před samotným tlumočením připravit. Musí ho seznámit s pravidly, kterými se při tlumočení řídí neslyšící klient a kterými se řídí také tlumočnicků. Někteří neslyšící považují tlumočnickou službu spíše za službu asistenční. Neumí se od této představy oprostít a žádají na tlumočnickovi ne tlumočení, ale asistenci.

Neslyšící, především starší generace, kteří neměli možnost využívat služby tlumočnicka v tom smyslu, jak je chápeme v současné době my, pohlíží na tlumočnicka jako na člověka, který slyší a umí mluvit a jehož povinností je se o ně postarat. Proto zcela spoléhají jen na něj a sami nejsou v komunikaci se slyšícím aktivní. Většinou tlumočnickovi před samotnou komunikací řeknou, čeho chtějí dosáhnout, co od slyšícího potřebují a poté už jen čekají, až to tlumočnicků bez jejich vlastního přičinění vyřídí. Jsou zvyklí na to, že tlumočnicků přebírá v komunikaci hlavní a řídicí roli a vystupuje při jednání se slyšícím komunikačním partnerem v jejich zájmu.

Ukážeme Vám konkrétní situaci – návštěvu neslyšícího klienta u lékaře. S takovou situací se tlumočnicků setkávají ve své praxi velmi často. Pokusíme se zamyslet nad tím, jak by měl tlumočnicků správně postupovat: *Před návštěvou lékaře se tlumočnicků zpravidla s neslyšícím klientem setká v čekárně a stráví spolu v čekárně i dost dlouhou dobu.*

Neslyšící mají tendenci tlumočnickovi vyprávět, co je trápí a co od lékaře potřebují. Např. tlumočnickovi sdělí, že od lékaře potřebují předepsat další balení léků, protože mu dochází, pak že je trápí koleno a chtějí jít k odbornému lékaři, popř. hned na rentgen, pak že jeden lék jim nevyhovuje, že se mu po něm motá hlava. Může se stát, že se i tlumočnicka dotazují, zda ten lék mají vysadit, či ne.

1. MŮŽE TLUMOČNÍK NESLYŠÍCÍMU KLIENTOVI NA DOTAZY OHLEDNĚ LÉKŮ ODPOVÍDAT A RADIT MU?

Tlumočnick by měl tyto věci samozřejmě nechat na lékaři, vždyť není vystudovaný lékař a léky nezná. Je vhodné klienta vyslechnout, říct mu, že tyto věci ale nemůžou řešit spolu, že jim nerozumí, ať je sdělí lékaři a on mu jistě rád pomůže a poradí.

Pak už je klient pozván lékařem do ordinace. Neslyšící klient si často myslí, že tlumočnick to, co vyslechl v čekárně, sdělí sám lékaři a vše bude vyřízené. Sám se tedy po příchodu do ordinace v komunikaci neangažuje a čeká, že komunikaci začne tlumočnick.

2. CO BY MĚL TLUMOČNÍK V TÉTO SITUACI UDĚLAT?

V takový okamžik musí tlumočnick do průběhu komunikace edukačně zasáhnout a neslyšícího klienta vyzvat k aktivní komunikaci. Někdy to zvládne vhodnými otázkami sám lékař. Ovšem na samotném počátku komunikace je třeba, aby neslyšícího ke komunikaci povzbuzoval tlumočnick. Jak to vypadá? Například takto: *Lékař se zeptá neslyšícího klienta, co si přeje. Neslyšící se podívá na tlumočnicka a naznačí, aby řekl doktorovi, co mu říkal v čekárně, že všechno od lékaře potřebuje. Tlumočnick by měl v tu chvíli říci – jen neslyšícímu klientovi –, že si to přesně nepamatuje, ať to raději sdělí lékaři sám. Od něj to bude přesnější.*

Pak začne klient sám vyprávět, že by chtěl na vyšetření kolene, domluví se s lékařem bez problémů na rentgenu a na návštěvě odborného lékaře. Lékař se ho ptá na léky, které užívá, zda jich má dost, či mu již docházejí a potřebuje napsat další balení. Klient odpoví, že jedny už má skoro dobrané a potřeboval by je předepsat.

3. KLIENT ALE V ČEKÁRNĚ JEŠTĚ ŘEKL, ŽE JEDEN LÉK MU NEVYHOVUJE, ŽE SE MU PO NĚM TOČÍ HLAVA. MÁ TLUMOČNÍK V TUTO CHVÍLI ZASAHOVAT A PŘIPOMENOUT KLIENTOVI, ŽE ZAPOMNĚL NA PROBLÉMY, KTERÉ S LÉKEM MÁ?

Může se stát, že neslyšící klient zapomene na problém, který má s jedním typem léků. Podle kodexu by tlumočnick neměl v tuto chvíli nijak zasahovat a neměl by přidávat žádné informace, které klient nesdělil. Ale ke klientům, kteří nejsou zvyklí se slyšícími komunikovat samostatně, je třeba přistupovat trochu odlišným způsobem. Tlumočnick ví, že klient na něco zapomněl a že je to pro něj důležité. Může se vhodně zeptat či neslyšícímu naznačit: „Co ty problémové léky?“ Klient pak sám začne a vzpomene si, že na něco zapomněl. Nebo se sám rozhodne, že se o nich nezmíní. Pak tlumočnick nic netlumočí.

4. STÁVÁ SE, ŽE KLIENT TLUMOČNÍKOVI POPÍŠE V ČEKÁRNĚ BOLEST KOLENE DO VŠECH PODROBNOSTÍ: KDE JEJ BOLÍ, KDY JEJ TAM PÍCHÁ APOD. MĚL BY TLUMOČNÍK JEN MLČET, POKUD TYTO PODROBNOSTI KLIENT NESDĚLÍ LÉKAŘI?

Lékaři neslyšící klient pouze sdělí, že jej bolí koleno. V ten okamžik může tlumočnick doplnit informace sám nebo se spíš klienta doplňující způsobem zeptat, jak přesně jej koleno bolí. Samozřejmě pokud tak neučiní již lékař. Může se zdát, že se jedná o asistenci, ale domníváme se, že se jedná spíše o naplnění cíle komunikace než o asistenci, což je hlavní úlohou tlumočnicka. Po samotném tlumočení by tlumočnick měl s klientem situaci shrnout a vysvětlit mu, jak by vše mělo správně probíhat. Jak by měl ke komunikaci s lékařem přistupovat sám aktivně .

Tlumočnick přetlumočí lékaři vše, co klient sdělí. Odborníkem je lékař a může se stát, že neslyšící si při komunikaci s lékařem ještě na něco vzpomene a doplní informace, které předtím tlumočnickovi nesdělil, takové, které jej napadnou až při hovoru s lékařem. Tlumočnick musí klienta přesvědčit, že komunikace přímo s lékařem je výhodnější, než se spoléhat na tlumočnicka a na to, že za něj tlumočnick vše zařídí. Je v pořádku, když ukážeme klientovi na konkrétních příkladech, že spoléhání na tlumočnicka by mohlo být i v jeho neprospěch. A přidáme informaci, že za výsledek komunikace, tedy zda neslyšící odchází od lékaře s přesvědčením, že se mu povedlo vyřídit, co chtěl, závisí jen na něm samotném, ne na tlumočnickovi. Neslyšící je odpovědný za to, jak komunikace vypadá, jak se vyvíjí, na co se bude on sám ptát, s čím se lékaři bude svěřovat.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

5. JAK ZAŘÍDIT, ABY SE NESLYŠÍCÍ KLIENT PŘÍŠTĚ PODOBNÝCH KOMUNIKAČNÍCH CHYB V TLUMOČENÉ SITUACI NEDOPOUŠTĚL?

Je vždy dobré, když se před samotným tlumočením s neslyšícím klientem probere, jak by tlumočení mělo probíhat, aby byli v komunikaci všichni spokojeni. Je vhodné klientovi vysvětlit, že tlumočnick je přítomen proto, aby umožnil komunikaci dvou lidí, kteří mají různý jazyk, a aby tuto jazykovou odlišnost překlenul. Tlumočnick by měl zdůraznit, že odpovědnost v dané komunikační situaci, její řízení a zvládnutí je však na samotném neslyšícím. V některých případech stačí toto poučení, vysvětlení a neslyšící klient je schopen tlumočenou situaci zvládnout dále zcela sám.

Pokud by se klient dopustil chyby, může tlumočnick ve vhodné míře zasáhnout a vše uvést do správného vzorce chování, např. otázkou směřovanou ke klientovi, jeho jemným upozorněním apod. Tlumočnick dále sleduje, jak se komunikace vyvíjí. Pokud neslyšící ve vedoucí roli opět selže, opakuje svou intervenci. Vždy však v rozumné míře. Tlumočnick se snaží na neslyšícího vhodným způsobem působit, aby příště mohl vedoucí roli převzít zcela či ve větší míře. Výhodou je, když tlumočnick klienta zná déle a může na něj edukačně působit delší dobu.

Někdy však neslyšící roli vedoucího aktivního komunikanta přijímají těžko či ji dobře nezvládají, jelikož na tento způsob komunikace nebyli celý život zvyklí a nikdo je k tomu nevedl, ani je to neučil. Pokud neslyšící klient opakovaně nezvládne převzít vedoucí roli v komunikaci a být aktivní, musí mít tlumočnick na paměti především to, co je pro klienta nejvýhodnější: přeložit pouze to, co klient sdělí lékaři (často strohé sdělení bez upřesňujících informací), nebo klientovi ukázat cestu a tím způsobem ho i edukačně navádět k samostatnosti v komunikaci.

Tlumočnick musí umět odhadnout, co klient zvládne sám a v čem mu musí vyjít vstříc. To je u každého klienta jiné. Nemělo by se však nikdy stát, že komunikace mezi slyšícím a tlumočnickem bude probíhat zcela bez účasti neslyšícího či že tlumočnick bude dokonce přehlížet snahu neslyšícího zapojit se do hovoru. Tlumočnick zasahuje do komunikace až ve chvíli, kdy by kvůli nezvládnutí vedoucí role v komunikaci se slyšícím mohl neslyšící vejít v omyl či kdy celá komunikace se slyšícím komunikačním partnerem vážne a dochází k neporozumění.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

6. JAK BY SE MĚL TLUMOČNÍK ZACHOVAT, POKUD NESLYŠÍCÍ NEPOCHOPÍ DOTAZ, KTERÝ MU SLYSÍCÍ POLOŽIL?

To se může stát. Slyšící člověk by otázku bez problémů zodpověděl, ale neslyšící jí neporozumí, protože otázky jsou v českém jazyce a ve znakovém jazyce jinak formulovány. Neslyšící pak může začít odpovídat na něco jiného a komunikace se odvrátí od hlavního tématu a informace, kterou chtěl slyšící účastník získat. Doplněním otázky o příklad či vysvětlení je potřeba neslyšícího nasměrovat tak, aby odpověděl správně na to, co chtěl slyšící vědět. Slyšícímu se v ten moment nemusí nic překládat (mylná odpověď od klienta) či mu něco sdělovat (jen: „Moment, upřesňuji otázku.“).

7. NEBYLO BY PRO TLUMOČNÍKA JEDNODUŠŠÍ, ABY POSTUPOVAL TAK, JAK SI VĚTŠINA STARŠÍCH NESLYŠÍCÍCH PŘEJE – TEDY ABY VŠE VYŘÍDIL MÍSTO NICH?

Může to tak vypadat. Nejprve je třeba si uvědomit, proč k takovému řešení neslyšící (většinou zástupci starší generace) přistupují. Starší neslyšící neměli možnost naučit se vystupovat a jednat samostatně. Tlumočnické služby u nás v minulosti nefungovaly tak, jak je tomu dnes. Většinou „tlumočili“ sociální pracovníci organizací pro neslyšící, ve většině případů to byli slyšící děti neslyšících rodičů. Trendem bylo za neslyšící vše vyřizovat, protože by to prý sami nezvládli. Stejný přístup k neslyšícím byl uplatňován i ve speciálních školách. Starší neslyšící vyrostli v pocitu, že oni sami nemohou zvládnout samostatně fungovat a že vždy potřebují pomoc slyšících. To ale neznamená, že se tomu nemohou naučit teď. Tlumočnické služby musí tyto neslyšící povzbuzovat, aby měli v komunikaci chuť situaci sami řídit, aby si zažili rovnocennost se svým slyšícím partnerem. Věříme, že pak jim přijde celá situace lepší a pro ně výhodnější, že budou mít ze situace a ze sebe lepší pocit a že budou pro příště více sebevědomí.

Pro tlumočnicka je to náročnější práce nyní, kdy musí neslyšícího k aktivnímu vystupování v komunikaci přimět a naučit, ale i později, kdy už neslyšící zvládne sám řídit komunikaci. Pak to bude další klient, který je samostatný, a práci tlumočnicka bude opravdu jen tlumočení či překlad a vše ostatní bude moci nechat na samotném poučeném neslyšícím. Pak bude tlumočnická práce o tuto zodpovědnost lehčí.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

8. JAK PODPOROVAT NESLYŠÍCÍ, ABY BYLI V KOMUNIKACI SLYŠÍCÍM SEBEVĚDOMÝMI A ROVNOCENÝMI KOMUNIKAČNÍMI PARTNERY A PŘIJALI V KOMUNIKACI SVOU VEDOUcí ROLI?

Je neocenitelné, když tlumočnické klienta během tlumočení povzbuzuje a na konkrétních příkladech mu dokazuje, že tím, že vedl komunikaci sám, něčeho dosáhl. Je třeba mu ukázat, že pak je na stejné úrovni jako slyšící a že od slyšícího se liší jen používáním jiného jazyka. A proto jste tady vy, tlumočníci, abyste tuto jazykovou odlišnost odstranili. Jinak může klient zvládnout vše sám, a to i mnohem lépe než leckterý tlumočnické. Je dobré ho po tlumočení upozornit, co udělal dobře, a dokázat mu tak, že to jde, že může jednat sám, že kdybyste to za něj vyřizovali vy, tak byste v tomto konkrétním momentu (dejte mu příklad, např. znalost úroků jiných bank – neslyšící je zná, tlumočnické ne) mohli jednat chybně a jemu by to bylo jen na škodu. Pozitivní motivace může neslyšícím dokázat, že nejsou oproti slyšícím méněcenní a že zvládnou mnoho věcí, o kterých si doposud mysleli, že jsou pro ně nepřekonatelnou překážkou.

9. JAK BY MĚL TLUMOČNÍK PŘEDEJÍT TOMU, ABY SE NESTAL KOMUNIKAČNÍM PARTNEREM NAMÍSTO NESLYŠÍCÍHO?

Tento problém je velmi nebezpečný. Vyžaduje to od tlumočnické velký cit pro situaci a takt. Musí umět vhodným způsobem zasáhnout, aby slyšící nenabyl dojmu, že jeho komunikační partner je právě slyšící tlumočnické. Na druhou stranu by se nemělo stát ani to, aby se neslyšící cítil jako na druhé koleji nebo dokonce jako věc, o které se jedná bez něj. Stále musí být zcela jasné, že neslyšící klient se komunikace účastní. Je to náročné a velmi individuální. V každé situaci i u každého klienta se musí do jisté míry postupovat odlišně. Tento postup nemusí být vždy zcela odlišný, může mít společný základ s jinými postupy u jiných tlumočených situacích. Avšak vždy se ještě přizpůsobují dané situaci a klientovi.

Může docházet i k tomu, že si neslyšící klient neuvědomí, že jeho komunikačním partnerem je slyšící. Může mít představu, že komunikuje pouze s tlumočnickem, kterému sděluje, co si přeje vyřídit, a očekává, že tlumočnické v jeho zájmu komunikuje se slyšícím. Neslyšící pak v takové situaci hovoří i o věcech, které by slyšícímu účastníkovi komunikace (nejčastěji zcela neznámému člověku, např. úředníkovi, lékaři apod.) nikdy neřekl. Tyto často soukromé či zcela nadbytečné informace jsou určeny jen tlumočnickovi.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

10. MŮŽE SE STÁT, ŽE NESLYŠÍCÍ KLIENT KOMUNIKAČNÍ SITUACI VHODNÝM ZPŮSOBEM NEZVLÁDNE. JAK BY SE PAK MĚL ZACHOVAT TLUMOČNÍK?

Tlumočnick musí sám rozhodnout, jak se v takové situaci zachovat. Samozřejmě je optimální klienta před samotným tlumočením informovat, jaká bude v následující komunikaci úloha tlumočnicka a klienta samotného. To však nemusí být dostačující, jelikož neslyšící klient nemá s interakcí se slyšícím prostřednictvím tlumočnicka osobní zkušenost, neví, co se od něj očekává, netuší, jak se má chovat. Nedokáže komunikační situaci vést sám a očekává to od tlumočnicka. Stává se také, že neslyšící se obrací na tlumočnicka a snaží se s ním domluvit např. na další termín tlumočení na jiném místě (např. když je slyšící úředník odkáže na další místo, kde se daná věc může dořešit). Informace, které sděluje, nejsou určeny slyšícímu, ale jen tlumočnickovi. Tady je opět velmi důležitá pohotovost tlumočnicka, aby se nestala trapná situace, kdy tlumočnick tlumočí informace, které nejsou určeny slyšícími partnerovi. Může tak vzniknout velmi nepříjemné nedorozumění.

Pokud tato situace nastane a neslyšící začne hovořit např. o soukromých věcech, o věcech, které s danou situací nesouvisejí či, pokud tlumočnick pozná, že klient vlastně hovoří k němu, a ne ke slyšícímu účastníkovi komunikace, musí vhodným způsobem zasáhnout. Je možné neslyšícímu naznačit, že se jedná o situaci, kdy komunikuje se slyšícím, a že se nejedná o soukromý hovor jen mezi nimi. (Neslyšícímu se např. ukáže znak „POTOM“ či znaky „POTOM SE DOMLUVÍME SPOLU“ „CHCEŠ, ABYCH TO TLUMOČIL?“ „VÍŠ, ŽE JSEM TLUMOČNÍK A MUSÍM TLUMOČIT VŠECHNO.“)

Pokud neslyšící přes všechna upozornění pokračuje v konverzaci s tlumočnickem či se jedná o situaci, kdy neslyšící produkuje nadbytečné informace či informace nesouvisející s tématem, je možné ukončit s ním oční kontakt. Při produkci nadbytečných informací či informací, které s tématem tlumočení nesouvisejí, je možné klienta nasměrovat správným směrem i vhodně zvolenou otázkou, kterou sice slyšící přímo neřekl, ale která napomůže komunikaci jako takové.

4. Rozdělení skupiny osob podle způsobu jejich vyjadřování a následných požadavků na přizpůsobení tlumočení

Obecně lze neslyšící klienty podle způsobu jejich vyjadřování a následných požadavků na přizpůsobení tlumočení/překladu rozdělit do tří skupin. (Toto dělení jsme vytvořili sami pro zřehlednění výkladu specifik tlumočení pro klienty s různými komunikačními dovednostmi. Vycházeli jsme z vlastních zkušeností. Nejedná se o žádné oficiální dělení a není jisté, že každého klienta bude snadné do některé z těchto tří skupin zařadit. Jedná se tedy víceméně o dělení pracovní, pro zřehlednění výkladu.)

- 1. Osoby bez nároků na přizpůsobení tlumočení/překladu**
- 2. Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu v menší míře**
- 3. Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu ve velké míře**

4.1 Osoby bez nároků na přizpůsobení tlumočení/překladu

Osoby bez nároku na přizpůsobení tlumočení/překladu jsou ve většině případů neslyšící, kteří mají vyšší stupeň vzdělání. Jsou to zpravidla neslyšící mladšího či středního věku, mající zkušenost s používáním tlumočnicka a schopní se v tlumočené situaci sami zorientovat a řídit ji. Ze strany tlumočnicka není třeba jakékoliv intervence.

1. JAK VYPADÁ PRŮBĚH TLUMOČENÍ?

Tlumočení může probíhat simultánně a řídí se jen formou komunikační situace.

2. MUSÍ SE TLUMOČNÍK NĚJAKÝM ZPŮSOBEM PŘIZPŮBOVAT ZPŮSOBU KOMUNIKACE TĚTO SKUPINE KLIENTŮ?

Ne, nemusí. Při tlumočení/překladu těmto klientům není třeba dávat pozor na výběr znaků. Je možné používat znaky běžně se vyskytující v konverzaci neslyšících. Neslyšící může používat znaky typické pro region, ve kterém žije. To se musí při tlumočení a překladu zohlednit. Zásoba znaků těchto neslyšících je velmi bohatá a díky svému vzdělání

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

či zkušenostem v různých komunikačních situacích jsou schopni se orientovat v různých oblastech lidského konání.

Příklady překladů slov, vět a textů pro neslyšící klienty patřící do skupiny osob bez nároků na přizpůsobení tlumočení/překladu:

Seznam slov

1. Význam	VIDEOKLIP
2. Názor	VIDEOKLIP
3. Obsah (textu)	VIDEOKLIP
4. Představa	VIDEOKLIP
5. Vztah (partnera)	VIDEOKLIP
6. Ovlivňovat (názor)	VIDEOKLIP
7. Reakce (člověka)	VIDEOKLIP
8. Přezdívka	VIDEOKLIP
9. Email (internet)	VIDEOKLIP
10. Bez ohledu	VIDEOKLIP
11. Cíl	VIDEOKLIP
12. Systém	VIDEOKLIP
13. Gramatika	VIDEOKLIP
14. Připomínky	VIDEOKLIP
15. Fungovat (počítač)	VIDEOKLIP
16. Přístup (do místnosti)	VIDEOKLIP
17. Databáze	VIDEOKLIP
18. Výsledek (volby)	VIDEOKLIP
19. Projekt	VIDEOKLIP
20. Funkce	VIDEOKLIP
21. Absolvent	VIDEOKLIP
22. Poradit	VIDEOKLIP
23. Individuálně (výuka)	VIDEOKLIP
24. Konzultace	VIDEOKLIP
25. Seminář	VIDEOKLIP
26. Struktura (organizace)	VIDEOKLIP
27. Spolehnout (na někoho)	VIDEOKLIP
28. Nemá společného	VIDEOKLIP
29. Souviset (s něčím)	VIDEOKLIP
30. Integrace (SP do běžné školy)	VIDEOKLIP

Seznam vět

1. Jak často chodíte v noci na záchod?
Správné řešení: VIDEOKLIP
2. Na kontrolu přijďte za 14 dní, ale pokud budete mít jakýkoliv problém, přijďte samozřejmě ihned.
Správné řešení: VIDEOKLIP
3. Prosím, můžete mi vyměnit dvě pětikoruny za desetikorunu? Bohužel nemám drobné.
Správné řešení: VIDEOKLIP
4. Žádost o příspěvek na pořízení kompenzační pomůcky musíte přinést vyplněnou do 30. června.
Správné řešení: VIDEOKLIP
5. Musíte tento lék brát 4x týdně 100 µg a 3x týdně 150 µg.
Správné řešení: VIDEOKLIP
6. Na odběr krve přijďte nalačno.
Správné řešení: VIDEOKLIP
7. Běžte s tímto doporučením na chirurgii. Ale na chirurgii je nutné se předem objednat, mají tam hodně plno.
Správné řešení: VIDEOKLIP
8. Jak se dnes cítíte?
Správné řešení: VIDEOKLIP
9. Prosím dejte mi občanský průkaz, musíme prověřit vaši totožnost.
Správné řešení: VIDEOKLIP
10. Kde jste trvale hlášen? A máte nějaké přechodné bydliště?
Správné řešení: VIDEOKLIP

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Texty

TEXT č. 1 (Unie 5–6/2006, s. 10):

Centrum pro neslyšící matky v Podolí

Centrum pro neslyšící matky Ústavu péče o matku a dítě poskytuje od června 2004 neslyšícím maminkám stejnou péči jako slyšícím. Mohou zde родit sluchově postižené maminky z celé ČR. Před porodem je nutná návštěva. Působí tu 4 asistenti, kteří ovládají základy znakového jazyka a dokáží maminkám i odborně poradit.

Péče o neslyšící maminky začíná již před porodem. Jednou týdně v danou dobu je v poradně pro těhotné přítomen tlumočnick znakového jazyka ze střediska z rané péče Tamtam. Je možno domluvit návštěvu tlumočnicka individuálně, například při ultrazvukovém vyšetření apod.

Pokud si maminka přeje, může mít tlumočnicka po celou dobu porodu. Většinou maminkám tlumočí stejný tlumočnick, kterého již zná z předchozích setkání.

Pro maminky je k dispozici jeden pokoj vybavený speciálními pomůckami – počítačem, světelnou a vibrační signalizací pláče dítěte, signalizací klepání na dveře. Upřednostňujeme systém roaming in, což znamená, že maminka má dítě stále u sebe.

Již během pobytu u nás je možné vyšetřit sluch u novorozence, takže rodiče hned ví, zda jejich dítě bude sluchově handicapováno. Dále je možná spolupráce s foniatrickým pracovištěm ve Fakultní nemocnici a Centrem rané péče Tamtam.

Správné řešení: VIDEOKLIP

TEXT č. 2 (Gong)

Centrum zprostředkování tlumočnicku pro neslyšící

Když budete mít problémy s tlumočnickem, nebudete spokojeni s jeho prací, chováním nebo něčím jiným, napište nám. My si vaše názory uložíme a budeme na ně brát ohled při dalším výběru tlumočnicka pro vás. Můžete nám psát i připomínky k fungování Centra, k operátorům apod.

Nemusíte se bát, že informace o vaší osobě nebo o vámi objednaném tlumočení budou zneužity. Informace budou pouze v naší databázi, nikdo jiný než pracovníci Centra k nim nebude mít přístup.

Doufáme, že budete se službami Centra spokojeni a že vám usnadňují každodenní život.

Správné řešení: VIDEOKLIP

Komentář k textům č. 1 a č. 2:

Při překladu těchto tří textů nebylo třeba přemýšlet o volbě znaků, vše je přeloženo běžným způsobem. Tempo překladu je normální a není třeba jej nikterak přizpůsobovat klientovi, kterému je tlumočení textu určeno.

4.2 Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu v menší míře

Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu v menší míře jsou zpravidla neslyšící s nižším vzděláním (bez vysokoškolského či středoškolského vzdělání). Jejich životní zkušenosti a prostředí, ve kterém se pohybují, jim přináší oproti neslyšícím s vyšším vzděláním jiné mentální pojetí světa. Bývají to nejčastěji neslyšící ze starší věkové skupiny. Nemívají velké zkušenosti s tlumočením a často nevědí, jak se v tlumočené situaci chovat. V době, kde prožili většinu svého života, neměli možnost se setkat s profesionálními tlumočnickými službami, tedy se službami pouhého překladu či tlumočení.

1. JAK JE MOŽNÉ, ŽE TATO SKUPINA KLIENTŮ NEUMÍ VYUŽÍVAT PROFESIONÁLNÍ TLUMOČNÍCKÉ SLUŽBY? CO JE HLAVNÍ PŘÍČINOU TOHOTO STAVU?

Chyba není na straně klientů. V době před rokem 1989 působili tlumočníci na pozici sociálních pracovníků a vykonávali spíše služby asistenční než tlumočnické. Většina z nich byla tlumočnický CODA. Jelikož dříve neexistovaly kurzy znakového jazyka, slyšící lidé neměli možnost se skutečný jazyk neslyšících naučit. Řady tlumočnicků se tak nemohly rozšířit o slyšící tlumočnický, kteří vyrostli a žili mimo komunitu Neslyšících. Tlumočníci CODA neprováděli tlumočnickou profesi se stejnými zásadami, které nám dnes přijdou běžné (např. dodržování morálních zásad formulovaných v etickém kodexu tlumočnicka). Brali svou profesi jako samozřejmost či povinnost, protože „tlumočili“ svým rodičům a jejich přátelům již od útlého dětství.

2. PROČ MÁ V SOUČASNĚ DOBĚ MLADŠÍ GENERACE NESLYŠÍCÍCH S POUŽÍVÁNÍM TLUMOČNÍKA LEPŠÍ ZKUŠENOSTI?

V současné době, kdy u nás funguje Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (od roku 2003), kde si lze tlumočnicka objednat, má mladší generace neslyšících

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

mnoho možností dostat se do tlumočené situace, a sbírat tak zkušenosti, jak tlumočnicka správně používat.

Také již existuje profesní organizace tlumočnicků znakového jazyka, která na kvalitu a profesionalitu tlumočnicků pro neslyšící dbá (Česká komora tlumočnicků znakového jazyka – od roku 2000). Existují již i kurzy českého znakového jazyka (Pevnost – České centrum znakového jazyka – od roku 2000), kde se slyšící mají možnost znakový jazyk učit stejně jako kterýkoliv jiný jazyk a díky nimž se z nich mohou stát tlumočníci. Existuje také vysokoškolský obor Čeština v komunikaci neslyšících (otevřen od roku 1998 na FF UK v Praze), kde je možné si tlumočení znakového jazyka zvolit jako specializaci.

3. JAK VYPADÁ PRŮBĚH TLUMOČENÍ PRO TUTO SKUPINU KLIENTŮ? JE POTŘEBA, ABY SE JIM TLUMOČNÍK KOMUNIKAČNĚ PŘIZPŮSOBOVAL?

Ano, zde je již potřeba přizpůsobit způsob tlumočení těmto skutečnostem: stupni znalosti a zkušenosti při využívání služeb tlumočnicka a způsobu vyjadřování neslyšícího. Klientům z této skupiny lze tlumočit simultánně i konsekutivně.

4. TATO SKUPINA JIŽ VYŽADUJE PŘIZPŮSOBENÍ ZPŮSOBU TLUMOČENÍ. ALE JAK TAKOVÉ PŘIZPŮSOBENÍ PROBÍHÁ? JAK BY MĚL TLUMOČNÍK POSTUPOVAT?

Tlumočnick by měl mít při tlumočení více na zřeteli, že vnitřní (či mentální) svět klientů je zcela subjektivním a individuálním pojetím světa. Chce-li klientovi správně porozumět, musí se v prvé řadě zajímat o to, jak věci vidí a prožívá on.

Tlumočnick se musí mít na pozoru, aby toto porozumění klientovu vidění světa nezaměňoval za své vidění světa a hodnocení a aby klienta neklasifikoval podle svých měřítek či životních preferencí. Tato měřítka a žebříček hodnot jsou totiž jen jeho subjektivním názorem a může být zcela odlišný od priorit neslyšícího klienta (např. drogy).

5. JAKÉ JINÉ DOVEDNOSTI KROMĚ ODPOVÍDAJÍCÍ KOMPETENCE V ČESKÉM ZNAKOVÉM JAZYCE BY MĚL TLUMOČNÍK MÍT?

Tlumočnick by měl mít především dovednost „naslouchat“ a měl by ovládat umění pochopit a vcítit se do vnitřního světa klienta. Zanedbatelná není ani orientace nejen na tlumočení/překlad, ale i na porozumění. To platí pro všechny tři skupiny klientů, ale u

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

druhé a třetí skupiny klientů je to náročnější a je třeba na to brát větší zřetel. Pokud nám naše porozumění neladí s naší představou řešení určité situace, je lepší se klienta zeptat, zda jsme jeho záměr pochopili správně, a ne jej považovat za nesprávný a jednat podle našeho vzorce chování. (Např. když neslyšící u lékaře nesouhlasí s běžně rozšířenou léčbou, tlumočnick se raději ubezpečí, že mu rozuměl dobře, než přeloží svůj názor.)

Příklady překladů slov, vět a textů pro neslyšící klienty patřící do skupiny osob vyžadující přizpůsobení tlumočení/překlada v menší míře:

Seznam slov

1. Význam	VIDEOKLIP
2. Názor	VIDEOKLIP
3. Obsah (textu)	VIDEOKLIP
4. Představa	VIDEOKLIP
5. Vztah (partnera)	VIDEOKLIP
6. Ovlivňovat (názor)	VIDEOKLIP
7. Reakce (člověka)	VIDEOKLIP
8. Přezdívka	VIDEOKLIP
9. Email (internet)	VIDEOKLIP
10. Bez ohledu	VIDEOKLIP
11. Cíl	VIDEOKLIP
12. Systém	VIDEOKLIP
13. Gramatika	VIDEOKLIP
14. Připomínky	VIDEOKLIP
15. Fungovat (počítač)	VIDEOKLIP
16. Přístup (do místnosti)	VIDEOKLIP
17. Databáze	VIDEOKLIP
18. Výsledek (volby)	VIDEOKLIP
19. Projekt	VIDEOKLIP
20. Funkce	VIDEOKLIP
21. Absolvent	VIDEOKLIP
22. Poradit	VIDEOKLIP
23. Individuálně (výuka)	VIDEOKLIP
24. Konzultace	VIDEOKLIP
25. Seminář	VIDEOKLIP
26. Struktura (organizace)	VIDEOKLIP
27. Spolehnout (na někoho)	VIDEOKLIP

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

28. Nemá společného	VIDEOKLIP
29. Souviset (s něčím)	VIDEOKLIP
30. Integrace (SP do běžné školy)	VIDEOKLIP

Seznam vět

1. Jak často chodíte v noci na záchod?
Správné řešení: VIDEOKLIP
2. Na kontrolu přijďte za 14 dní, ale pokud budete mít jakýkoliv problém, přijďte samozřejmě ihned.
Správné řešení: VIDEOKLIP
3. Prosím, můžete mi vyměnit dvě pětikoruny za desetikorunu? Bohužel nemám drobné.
Správné řešení: VIDEOKLIP
4. Žádost o příspěvek na pořízení kompenzační pomůcky musíte přinést vyplněnou do 30. června.
Správné řešení: VIDEOKLIP
5. Musíte tento lék brát 4x týdně 100 µg a 3x týdně 150 µg.
Správné řešení: VIDEOKLIP
6. Na odběr krve přijďte nalačno.
Správné řešení: VIDEOKLIP
7. Běžte s tímto doporučením na chirurgii. Ale na chirurgii je nutné se předem objednat, mají tam hodně plno.
Správné řešení: VIDEOKLIP
8. Jak se dnes cítíte?
Správné řešení: VIDEOKLIP
9. Prosím dejte mi občanský průkaz, musíme prověřit vaši totožnost.
Správné řešení: VIDEOKLIP
10. Kde jste trvale hlášen? A máte nějaké přechodné bydliště?
Správné řešení: VIDEOKLIP

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Texty

TEXT č. 1 (Unie 5–6/2006, s. 10):

Centrum pro neslyšící matky v Podolí

Centrum pro neslyšící matky Ústavu péče o matku a dítě poskytuje od června 2004 neslyšícím maminkám stejnou péči jako slyšícím. Mohou zde родit sluchově postižené maminky z celé ČR. Před porodem je nutná návštěva. Působí tu 4 asistenti, kteří ovládají základy znakového jazyka a dokáží maminkám i odborně poradit.

Péče o neslyšící maminky začíná již před porodem. Jednou týdně v danou dobu je v poradně pro těhotné přítomen tlumočnick znakového jazyka ze střediska z rané péče Tamtam. Je možno domluvit návštěvu tlumočnicka individuálně, například při ultrazvukovém vyšetření apod.

Pokud si maminka přeje, může mít tlumočnicka po celou dobu porodu. Většinou maminkám tlumočí stejný tlumočnick, kterého již zná z předchozích setkání.

Pro maminky je k dispozici jeden pokoj vybavený speciálními pomůckami – počítačem, světelnou a vibrační signalizací pláče dítěte, signalizací klepání na dveře. Upřednostňujeme systém roaming in, což znamená, že maminka má dítě stále u sebe.

Již během pobytu u nás je možné vyšetřit sluch u novorozence, takže rodiče hned ví, zda jejich dítě bude sluchově handicapováno. Dále je možná spolupráce s foniatrickým pracovištěm ve Fakultní nemocnici a Centrem rané péče Tamtam.

Správné řešení: **VIDEOKLIP**

TEXT č. 2 (Gong)

Centrum zprostředkování tlumočnicku pro neslyšící

Když budete mít problémy s tlumočnickem, nebudete spokojeni s jeho prací, chováním nebo něčím jiným, napište nám. My si vaše názory uložíme a budeme na ně brát ohled při dalším výběru tlumočnicka pro vás. Můžete nám psát i připomínky k fungování Centra, k operátorům apod.

Nemusíte se bát, že informace o vaší osobě nebo o vámi objednaném tlumočení budou zneužity. Informace budou pouze v naší databázi, nikdo jiný než pracovníci Centra k nim nebude mít přístup.

Doufáme, že budete se službami Centra spokojeni a že vám usnadňují každodenní život.

Správné řešení: **VIDEOKLIP**

Komentář k textům č. 1 a č. 2:

Při překladu těchto tří textů již bylo třeba přemýšlet o volbě znaků. Vše je přeloženo běžným způsobem, ale častěji zde dochází k elipsovitě kontrole porozumění neslyšícího klienta. Překlad byl již více časově náročný.

4.3 Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu ve velké míře

Osoby vyžadující přizpůsobení tlumočení/překladu ve velké míře bývají neslyšící, kteří mohou mít ještě nějaké další postižení v oblasti mentálních schopností, neslyšící s psychickými poruchami nebo neslyšící, u nichž nedošlo z různých důvodů k osvojení si znakového jazyka, resp. jazyka vůbec, na takové úrovni, aby byli schopni bezproblémové komunikace ve znakovém či jiném jazyce. Jejich jazyková znalost je na té nejnižší úrovni. Jejich projev je ostatním často zcela nesrozumitelný či srozumitelný jen z části. Tato situace je velmi individuální a to, jak jejich jazyk vypadá, nelze příliš zobecňovat. I proto je porozumění velmi náročné pro slyšícího tlumočnicka, který:

1. není rodilý mluvčí znakového jazyka,
2. není plnohodnotným členem komunity Neslyšících, ovládajícím plně kulturu Neslyšících,
3. nezná životní zkušenosti Neslyšících,
4. nezná situaci na školách pro sluchově postižené,
5. nezná dostatečně členy komunity Neslyšících, např. jejich jmenné znaky, jejich podobu.

1. JAK VÍME, ŽE TATO SKUPINA VYŽADUJE VELKOU MÍRU PŘIZPŮSOBENÍ TLUMOČENÍ? JAK BY MĚLO TLUMOČENÍ VYPADAT, ABY BYLO KLIENTOVÝM KOMUNIKAČNÍM POTŘEBÁM VHODNĚ PŘIZPŮSOBENO?

Tato skupina osob vyžaduje velkou míru přizpůsobení tlumočení/překladu. Pokud slyšící tlumočníci nezvládnou svůj projev ve znakovém jazyce přizpůsobit tak dalece potřebám klienta, je vhodné zvažovat spolupráci s neslyšícím tlumočnickem. Musíme si uvědomit, že každý máme v českém znakovém jazyce určitou kompetenci, ta ale nemusí být vždy dostačující. Pokud tlumočená situace vyžaduje kompetence vyšší, než máme,

nesmíme se obávat přiznat si to a tlumočení přenechat zkušenějšímu kolegovi. Není to ostuda, ba právě naopak. Chybou by bylo nepřiznat si, že tlumočení je nad naše síly, a špatným výkonem tak poškodit klienta. Tím bychom porušily základní pravidla Etického kodexu tlumočnicka. Důležité je vždy to, co je nejvýhodnější pro klienta. Právě u klientů vyžadujících velkou míru přizpůsobení překladu/tlumočení je taková sebereflexe velmi důležitá. Chybné porozumění klientovi, či chybné porozumění klienta našemu projevu jsou nebezpečné a mohou vést k celkovému nepochopení situace a poškození klienta! V těchto případech je nejvhodnější přizvat ke spolupráci neslyšícího tlumočnicka, viz.níže.

2. POKUD NASTANE SITUACE, KDY NENÍ MOŽNÉ PŘIVOLAT KE SPOLUPRÁCI SE SLYŠÍCÍM TLUMOČNÍKEM NESLYŠÍCÍHO TLUMOČNÍKA (NAPŘ. PŘI AKUTNÍM OŠETŘENÍ U LÉKAŘE), JAKÉ DOVEDNOSTI A SCHOPNOSTI BY MĚL SLYŠÍCÍ TLUMOČNÍK MÍT, ABY TLUMOČENÍ ZVLÁDNUL SÁM?

Pokud slyšící tlumočnick, který není rodilý mluvčí znakového jazyka, tlumočí těmto klientům, musí dobře znát život členům komunity Neslyšících a být s nimi ve styku, pravidelně se účastnit akcí pořádaných neslyšícími apod. Musí mít velmi pokročilou znalost českého znakového jazyka, aby dokázal přeložit a zachytit všechny významy, které chtěl klient sdělit. Často jsou tyto významy nesený jiným, klientovi vlastním způsobem, a nemusí to odpovídat obecně platným normám užívání českého znakového jazyka.

Tlumočení je velmi náročné a může se stát, že slyšící tlumočnick nemusí tlumočení těmto klientům zcela zvládnout. Pokud nastane taková situace, je na místě uvažovat o týmovém tlumočení, kde by jako „Relay-tlumočnick“ spolupracoval se slyšícím tlumočnickem tlumočnick neslyšící.

3. CO PŘINÁŠÍ DO TÝMU NESLYŠÍCÍ TLUMOČNÍK?

Neslyšící tlumočnick přináší do týmu neocenitelné povědomí o kulturním prostředí komunity Neslyšících.

Například:

1. Zná školy, které neslyšící navštěvují, a prostředí těchto škol (učitele, kteří zde pracovali či pracují, zákonitosti dané školy i jejich historii apod.).
2. Sám navštěvuje organizace neslyšících nebo ví o jejich činnostech, akcích i službách, které neslyšícím poskytují.

3. Sám zažil velké kulturní události, které komunitu neslyšících nějak ovlivnily.
4. Orientuje se v kulturních zvycích členů komunity a umí rozpoznat jemné odchylky v chování klienta, které mu mohou porozumění v mnohém usnadnit. Všechny tyto znalosti může využít při tlumočení/překladu klientovi, aby se co nejvíce přizpůsobil jeho komunikačním potřebám.
5. Uvědomuje si, že neslyšící mají společné problémy, zážitky a zkušenosti i vidění světa.
6. Absolvoval stejné vzdělávací programy, docházel ke stejným lékařům, potýkal se stejnými pocity nepochopení ze strany slyšících.
7. Má kulturní citění a zázemí v komunitě Neslyšících. Umí se lépe než slyšící tlumočnick vciťt do vnitřního světa druhého neslyšícího.
8. Má více předpokladů pro porozumění neslyšícímu, který se ve znakovém jazyce vyjadřuje odlišným způsobem, než je běžné, a pro ostatní je nesrozumitelný.

4. JAK VYPADÁ PRŮBĚH TLUMOČENÍ? JE MOŽNÉ TLUMOČIT SIMULTÁNNĚ?

Simultánní tlumočení bývá v takové situaci velmi obtížné. Ze strany neslyšícího tlumočnicka je vždy nutné kontrolovat, zda klient dobře rozumí. Často je nutné počkat, až plně porozumí, doplnit původní sdělení o příklady, vysvětlení. To není možné při simultánním tlumočení. Je také třeba určitého času, aby tlumočnick po porozumění sdělení klienta dobře přeformuloval do znakového jazyka – do běžného typu projevu ve znakovém jazyce. Občas je simultánní tlumočení možné: pokud je výpověď klienta neslyšícímu tlumočnickovi zcela jasná, může k této formě tlumočení přistoupit. Simultánně překládat je možné také tehdy, pokud je sdělení klienta příliš dlouhé a není vhodné je přerušovat.

Lépe je použít tlumočení konsektivní, kdy se tlumočí po částech. Části jsou vždy spojeny významově či podle aktuální situace. Rozhoduje, do jaké míry klient rozumí překladu tlumočnicka či do jaké míry tlumočnick rozumí výpovědi klienta. Neslyšící tlumočnick je díky své hluboké znalosti znakového jazyka a velkému jazykovému citu schopen vyjádřit se v takové formě, aby mu neslyšící osoba s vysokými potřebami přizpůsobení překladu rozuměla.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

5. JE NUTNÉ, ABY NESLYŠÍCÍ TLUMOČNÍK MĚL VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ?

Neslyšící tlumočnické nemusí mít v současné době vysokoškolské vzdělání, ale je nutné, aby měl takové intelektové schopnosti, aby zvládnul porozumění a překlad a aby se uměl vcítit do klientova mentálního pojetí světa a uměl jej správně interpretovat. Musí být jazykově na vysoké úrovni, musí umět jazyk používat na všech jeho rovinách a musí zvládnout přizpůsobit svůj jazykový projev možnostem klienta, t aby klient jeho projevu rozuměl. Tlumočnické pro neslyšící musí znát kulturu Neslyšících i slyšící společnosti, aby ve svém překladu uměl zohlednit i kulturní odlišnosti. Také musí mít dobrou úroveň znalosti českého jazyka.

6. JE VHODNÉ, ABY SE PŘI TLUMOČENÍ KLIENTOVI TÉTO SKUPINY TLUMOČNÍCI ČASTO STRÍDALI?

I v tomto případě je velmi výhodné, když tlumočnické neslyšící a slyšící, kteří tvoří tým, znají klienta delší dobu a někdy v minulosti mu již pravidelně tlumočili. Stálost složení týmu, který tlumočí jednomu klientovi, zaručuje přesnost překladu. V týmu slyšícího a neslyšícího tlumočnické je důležitá důvěra, a to jak u neslyšícího tlumočnické ve schopnosti slyšícího tlumočnické v oblasti překladu z jeho znakového projevu do mluveného jazyka a opačně, tak i u slyšícího tlumočnické v schopnosti neslyšícího tlumočnické přeložit vhodným způsobem znakový projev klientovi v jemu přístupné formě.

7. JE VHODNÉ, ABY V TÝMU BYL SLYŠÍCÍ TLUMOČNÍK ZAČÁTEČNÍK?

Neslyšící tlumočnické se nemůže přizpůsobovat jazykovým kvalitám slyšícího tlumočnické. Ten by měl tedy mít pokročilou znalost znakového jazyka. Pro neslyšícího tlumočnické by spolupráce s tlumočnickem se začátečnickými znalostmi znakového jazyka byla větší práce a bylo by to pro něj více namáhavé. Týmové tlumočení vyžaduje umění přizpůsobit se svému kolegovi, umět spolupracovat. Je třeba, aby tým tvořil slyšící tlumočnické, ve kterého má neslyšící tlumočnické důvěru a který svému kolegovi bez problémů rozumí a zvládne jeho projev ve znakovém jazyce přeložit do mluveného jazyka. Neslyšící tlumočnické nemůže být odpovědný za překlad do mluveného jazyka. Ten musí dokonale zvládnout tlumočnické slyšící. Neslyšící tlumočnické odpovídá za srozumitelný překlad do národního jazyka znakového, popř. do jazyka srozumitelného klientovi. Ten musí být dobře srozumitelný slyšícímu tlumočnickovi.

8. JE NUTNÉ, ABY NESLYŠÍCÍ TLUMOČNÍK ZNAL DOKONALE PROSTŘEDÍ, VE KTERÉM NESLYŠÍCÍ KLIENT ŽIJE. PROČ?

Je důležité znát klientovo sociální zázemí, alespoň přibližně se seznámit s prostředím, kde žije, vědět, do jaké školy chodil, pochopit jeho názory či pocity. Proč? Tito klienti mívají často své vlastní znaky – pro osoby, věci, místa, činnosti apod. Klient např. nemusí při vyprávění o konkrétní osobě použít její obecně známý jmenný znak, použije třeba popis této osoby. Neslyšící tlumočnick z tohoto popisu pozná, o jakou osobu se jedná, jelikož ji také zná. Neslyšící tlumočnick si musí všechny tyto klientovy vlastní znaky bohužel zapamatovat. Pro jednu osobu může klient používat třeba i čtyři různé znaky. Klienti této skupiny často popisují všechny osoby a neslyšící tlumočnick musí přesně vědět, o koho se jedná. Nikdy se nesmí stát, že by osoby popletl. Proto je důležité, aby měl klient stálého tlumočnicka.

9. VĚDÍ NESLYŠÍCÍ KLIENTI Z TĚTO SKUPINY, KDO JE TLUMOČNÍK A JAK FUNGUJE TLUMOČNICKÁ SLUŽBA? ZNAJÍ ETICKÝ KODEX TLUMOČNÍKA?

Tito klienti se v tlumočené situaci často neorientují. Nemusí ani pochopit, že se jedná o tlumočení. Dokonce vůbec nevědí, kdo to je „tlumočnick“. Stává se, že neslyšící klient přijímá neslyšícího tlumočnicka jako svého kamaráda a myslí si, že mu pomáhá. Myslíme si, že v té situaci není třeba důrazně vysvětlovat, kdo tlumočnick je a co dělá. Aby komunikace probíhala bez problémů a nedocházelo k nepochopení na straně neslyšícího klienta i slyšícího účastníka komunikace, je třeba velké zapojení tlumočnicka.

10. CO SE STANE, KDYŽ NESLYŠÍCÍ KLIENT NEROZUMÍ NESLYŠÍCÍMU TLUMOČNÍKOVÍ A NAOPAK?

V těchto případech se v tlumočení dělá více pauz. Je dobré sdělení více opakovat a ujišťovat se, že neslyšící dobře porozuměl překladu i že tlumočnick správně pochopil, co chce sdělit klient. Pokud si klient není jistý, musí tlumočnick klientův projev přerušit. Nesmí ho ale přerušovat příliš, aby pak komunikaci nevzdával nebo se nemohl z důvodu přerušování na samotný průběh komunikace soustředit. Někdy se stává, že klient se může vyjadřovat nesrozumitelně, že jeho výpověď nedává smysl. To musí neslyšící tlumočnick rozpoznat a přeložit tak, aby to maximálně odpovídalo úrovni, stylu sdělení klienta. Musí tedy umět poznat, že v danou chvíli nenastalo nepochopení proto, že by měl problém klientovu znakovému jazyku rozumět, ale proto, že se klient nesrozumitelně vyjadřuje.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Pro plné porozumění neslyšícího je dobré používat konkrétní příklady. Ty však nesmí ovlivnit odpověď neslyšícího klienta a nesmí být zavádějící. Může se stát, že klient ve své odpovědi jen zopakuje konkrétní příklad, který mu tlumočnick dal. Tan také ovlivňuje jeho myšlení. Proto je nutné, aby příklady byly užívány vhodně, cíleně. Příklad, který tlumočnick použije, by neměl klienta nijak ovlivnit.

Pokud se slyšící ptá na pocity neslyšícího a on nechápe znak POCIT, je nutné přidat příklad: SMUTNÝ, RADOST, VZTEK, PLÁČ... Klient pak může odpovědět jen ANO. Tlumočnick se musí pokusit otázku a příklady pozměnit, aby od klienta dostal odpověď. Pokud se to nedaří, je nutné proces opakovat, až klient otázku pochopí a odpoví. Největší obtíž je v překladu pro neslyšícího tlumočnicka situace, kdy se slyšící (např. doktor) ptá obecně: „Jak se máte?“, „Jaký jste měl pocit, když jste minule odešel?“, „Jaký máte názor?“, „Co si o tom myslíte?“ atd. To jsou velmi obecné a abstraktní otázky. Pro neslyšícího klienta je velmi těžké pochopit, co tím lékař myslel.

11. JAK DLOUHO MŮŽE TLUMOČENÍ TRVAT?

Tato záležitost je velmi individuální. Víme, že podle doporučených pravidel by tlumočení mělo trvat do 20 minut. V situaci, kdy se neslyšící tlumočnick s klientem setkává poprvé, nezná jeho problémy, nezná jeho zdravotní problémy a další okolnosti, je tlumočení velmi náročné a psychicky vyčerpávající. Stává se, že neslyšící tlumočnick žádá po 10 minutách tlumočení o přestávku, protože dál by nezvládl tlumočit v potřebné kvalitě. Potřebuje si odpočinout. Další tlumočení už vydrží maximálně hodinu. Víc už není v jeho silách. Po druhém či třetím setkání už je to lepší a srozumitelnost klientova projevu je již lepší a méně náročná. Už je možné tlumočit s přestávkami po 20 minutách. Nejvíce náročné bývají na jazykový přenos otázky. I jednoduše znějící otázka v mluveném jazyce, může být ve znakovém jazyce přeložena výpovědí na 5–10 minut. Je to nutné, aby obsáhla vše, na co se slyšící ptal, a aby ji klient správně porozuměl a mohl na ni odpovědět.

Příklady překladů slov, vět a textů pro neslyšící klienty patřící do skupiny osob vyžadující přizpůsobení tlumočení/překlada ve větší míře:

Seznam slov

1. Význam	VIDEOKLIP
2. Názor	VIDEOKLIP
3. Obsah (textu)	VIDEOKLIP
4. Představa	VIDEOKLIP

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

5. Vztah (partnera)	VIDEOKLIP
6. Ovlivňovat (názor)	VIDEOKLIP
7. Reakce (člověka)	VIDEOKLIP
8. Přezdívka	VIDEOKLIP
9. Email (internet)	VIDEOKLIP
10. Bez ohledu	VIDEOKLIP
11. Cíl	VIDEOKLIP
12. Systém	VIDEOKLIP
13. Gramatika	VIDEOKLIP
14. Připomínky	VIDEOKLIP
15. Fungovat (počítač)	VIDEOKLIP
16. Přístup (do místnosti)	VIDEOKLIP
17. Databáze	VIDEOKLIP
18. Výsledek (volby)	VIDEOKLIP
19. Projekt	VIDEOKLIP
20. Funkce	VIDEOKLIP
21. Absolvent	VIDEOKLIP
22. Poradit	VIDEOKLIP
23. individuálně (výuka)	VIDEOKLIP
24. Konzultace	VIDEOKLIP
25. Seminář	VIDEOKLIP
26. Struktura (organizace)	VIDEOKLIP
27. Spolehnout (na někoho)	VIDEOKLIP
28. Nemá společného	VIDEOKLIP
29. Souviset (s něčím)	VIDEOKLIP
30. Integrace (SP do běžné školy)	VIDEOKLIP

Seznam vět

1. Jak často chodíte v noci na záchod?
Správné řešení: VIDEOKLIP
2. Na kontrolu přijďte za 14 dní, ale pokud budete mít jakýkoliv problém, přijďte samozřejmě ihned.
Správné řešení: VIDEOKLIP
3. Prosím, můžete mi vyměnit dvě pětikoruny za desetikorunu? Bohužel nemám drobné.
Správné řešení: VIDEOKLIP

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

4. Žádost o příspěvek na pořízení kompenzační pomůcky musíte přinést vyplněnou do 30. června.

Správné řešení: VIDEOKLIP

5. Musíte tento lék brát 4x týdně 100 µg a 3x týdně 150 µg.

Správné řešení: VIDEOKLIP

6. Na odběr krve přijďte nalačno.

Správné řešení: VIDEOKLIP

7. Běžte s tímto doporučením na chirurgii. Ale na chirurgii je nutné se předem objednat, mají tam hodně plno.

Správné řešení: VIDEOKLIP

8. Jak se dnes cítíte?

Správné řešení: VIDEOKLIP

9. Prosím dejte mi občanský průkaz, musíme prověřit vaši totožnost.

Správné řešení: VIDEOKLIP

10. Kde jste trvale hlášen? A máte nějaké přechodné bydliště?

Správné řešení: VIDEOKLIP

Texty

TEXT č. 1 (Unie 5–6/2006, s. 10):

Centrum pro neslyšící matky v Podolí

Centrum pro neslyšící matky Ústavu péče o matku a dítě poskytuje od června 2004 neslyšícím maminkám stejnou péči jako slyšícím. Mohou zde родit sluchově postižené maminky z celé ČR. Před porodem je nutná návštěva. Působí tu 4 asistenti, kteří ovládají základy znakového jazyka a dokáží maminkám i odborně poradit.

Péče o neslyšící maminky začíná již před porodem. Jednou týdně v danou dobu je v poradně pro těhotné přítomen tlumočnick znakového jazyka ze střediska z rané péče Tamtam. Je možno domluvit návštěvu tlumočnicka individuálně, například při ultrazvukovém vyšetření apod.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Pokud si maminka přeje, může mít tlumočnicka po celou dobu porodu. Většinou maminkám tlumočí stejný tlumočnick, kterého již zná z předchozích setkání.

Pro maminky je k dispozici jeden pokoj vybavený speciálními pomůckami – počítačem, světelnou a vibrační signalizací pláče dítěte, signalizací klepání na dveře. Upřednostňujeme systém roaming in, což znamená, že maminka má dítě stále u sebe.

Již během pobytu u nás je možné vyšetřit sluch u novorozence, takže rodiče hned ví, zda jejich dítě bude sluchově handicapováno. Dále je možná spolupráce s foniatrickým pracovištěm ve Fakultní nemocnici a Centrem rané péče Tamtam.

Správné řešení: **VIDEOKLIP**

TEXT č. 2 (Gong)

Centrum zprostředkování tlumočnicku pro neslyšící

Když budete mít problémy s tlumočnickem, nebudete spokojeni s jeho práci, chováním nebo něčím jiným, napište nám. My si vaše názory uložíme a budeme na ně brát ohled při dalším výběru tlumočnicka pro vás. Můžete nám psát i připomínky k fungování Centra, k operátorům apod.

Nemusíte se bát, že informace o vaší osobě nebo o vámi objednaném tlumočení budou zneužity. Informace budou pouze v naší databázi, nikdo jiný než pracovníci Centra k nim nebude mít přístup.

Doufáme, že budete se službami Centra spokojeni a že vám usnadňují každodenní život.

Správné řešení: **VIDEOKLIP**

Komentář k textům č. 1 a č. 2:

Při překladu těchto tří textů již bylo potřeba velmi intenzivně přemýšlet o volbě znaků. Vše je přeloženo jednodušším způsobem a explicitně. Více se v překladu používala mimika a gesta. Překlad byl časově nejnáročnější. Trval dvakrát déle než překlad pro první skupinu klientů.

Etický kodex tlumočnicka

Může se Vám zdát, že všechny námi popisované způsoby přizpůsobení se klientovi podle jeho komunikačních schopností jsou v rozporu s Etickým kodexem tlumočnicka. Vždyť podle Kodexu je tlumočnick přítomen proto, aby jen převáděl z jednoho jazyka do jazyka druhého. Podle Etického kodexu tlumočnicků znakového jazyka, který by každý tlumočnick měl nejen znát, ale i dodržovat. Ale právě porozumění neslyšícímu klientovi je pro správný a kontextově vhodný překlad jeho sdělení klíčové. Tím více, pokud se mu

tlumočnick musí z jakéhokoliv důvodu přizpůsobovat. V tlumočení by mělo vždy jít především o to, aby byl naplněn záměr neslyšícího mluvčího, se kterým do komunikace vstupoval. A je to jen jeho záměr a tlumočnick jej musí respektovat, jakkoliv se liší od jeho představ. To je také obecná věc, platná pro všechny skupiny.

Klade to na tlumočnicka velké nároky a každý tlumočnick se s nimi vypořádává vlastním způsobem. Někteří mohou upřednostňovat striktní dodržování bodu Etického kodexu tlumočnicků znakového jazyka (viz příloha č. 1), který hovoří o způsobu tlumočení a jeho aktivitě v samotné komunikaci: *„Profesionální tlumočnick je osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.“*

Je samozřejmě, že tento bod je velice důležitý a jeho dodržování je zcela na místě a žádoucí. U neslyšících klientů s plnými komunikačními dovednostmi je jisté, že o něm není třeba jakkoliv diskutovat. Ale i zde je na straně tlumočnicka kromě kompetence ve znakovém jazyce třeba umění „naslouchat“ a porozumět. Úloha tlumočnicka je však snazší v tom ohledu, že komunikace je zcela v rukou samotného klienta.

K jinému chápání zmíněného bodu Kodexu bude docházet v případech, kdy neslyšící klienti nevládnou plně komunikačními dovednostmi a nejsou schopni vést komunikační situaci zcela sami. Zde je třeba vyzvednout především tu část zmíněného bodu kodexu tlumočnicků znakového jazyka, která o tlumočnickovi říká: *„Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami.“* a dále pak následující bod Kodexu: *„Tlumočnick následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.“*

Tlumočnick tedy musí především sledovat naplnění cíle komunikace tak, aby respektoval vnitřní svět neslyšícího i slyšícího klienta. Při komunikaci má tlumočnick za úkol naplnit do co možná největší možné míry jejich komunikační záměr. Pokud klient nemá sociální a komunikační dovednosti, aby to zvládnul zcela samostatně, je na místě, aby tlumočnick vhodným způsobem zasáhnul. Stejně je to u klienta slyšícího, který ve většině případů není zvyklý komunikovat s neslyšícím klientem prostřednictvím tlumočnicka. Tlumočnick může v případě vážnutí komunikace z obou stran zvolit prostředek, kterým komunikaci navede správným směrem, např. zopakování otázky, doplňující otázka, důrazné ukázání podstatné části sdělení, pozastavení chodu komunikace do chvíle, kdy je jisté, že na obou stranách došlo k plnému porozumění a komunikace se může posunout dál. Prostředků je mnoho, je možné je modifikovat dle situace, podle klienta neslyšícího i slyšícího, proto

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

nelze uvádět přesný návod. Tlumočnick musí vždy pamatovat na to, že cílem je spokojenost a porozumění z proběhlé komunikace na obou stranách.

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Přeložte následující slova klientům všech tří skupin, jak byly popsány v publikaci a na DVD.

a. Hodnocení

správné řešení: a.1. videoklip a.2. videoklip a.3. videoklip

b. Anonym

správné řešení: b.1. videoklip b.2. videoklip b.3. videoklip

c. Autor (knih)

správné řešení: c.1. videoklip c.2. videoklip c.3. videoklip

d. Téma

správné řešení: d.1. videoklip d.2. videoklip d.3. videoklip

e. Úvod/závěr (přednášky)

správné řešení: e.1. videoklip e.2. videoklip e.3. videoklip

2. Přeložte tyto věty text pro klienty všech tří skupin, jak byly popsány v publikaci a na DVD.

a. Když jste k nám přišel, jaký jste měl pocit?

správné řešení: a.1. videoklip a.2. videoklip a.3. videoklip

b. Myslíte si, že by fungovalo, kdybyste se znovu zabydlel u svých rodičů?

správné řešení: b.1. videoklip b.2. videoklip b.3. videoklip

c. Poradte mi: Jak to udělat, abych vám udělal radost?

správné řešení: c.1. videoklip c.2. videoklip c.3. videoklip

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

d. Kdybyste s něčím potřeboval pomoci, jsem tu každý první čtvrtek v měsíci.

správné řešení: d.1. videoklip d.2. videoklip d.3. videoklip

e. Která osoba je Vám nejvíce sympatická?

správné řešení: e.1. videoklip e.2. videoklip e.3. videoklip

3. Zkuste následující krátký text přeložit pro klienty všech tří skupin, jak byly popsány v publikaci a na DVD.

Máte představu, jak bude váš byt vypadat? Mohl byste mi konkrétně říci, jaká je vaše představa, abych mohl navrhnout plán bytu? Máte bohatou fantazii a přejete si byt, jaký nikdo jiný nemá, nebo chcete byt standardní?

Správné řešení:

VIDEOKLIP 3.1.

VIDEOKLIP 3.2.

VIDEOKLIP 3.3.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA

- GREGORY, S., A KOL. (eds.) (2001): *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha: FF UK.
- GUTMAN, V. (ed.) (2002): *Ethics in Mental Health and Deafness*. Washington, D. C.: Gallaudet University Press.
- HOMOLÁČ, J. (ed.) (1998): *Komunikace neslyšících – sociolingvistika* (antologie textů). Praha: FF UK.
- HOUŠKOVÁ, K. (2001): *Sborník her pro vyučovací předmět znakový jazyk – pro sluchově postižené děti a mládež*. [Diplomová práce] Praha: PedF UK.
- HRONOVÁ, A. – MOTEJZÍKOVÁ, J. (2002): *Raná komunikace mezi matkou a dítětem*. Praha: FRPSP.
- HRONOVÁ, A. (2002): Poznáváme český znakový jazyk III. (Tvoření tázacích vět). *Speciální pedagogika* 12, 2, s. 113–123.
- HRUBÝ, J. (1998): Kolik je u nás sluchově postižených? *Speciální pedagogika* 8, 2, s. 5–20.
- HRUBÝ, J. (1997): *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1. díl*. Praha: FRPSP a Septima.
- HUDÁKOVÁ, A. (2001): Bilingvismus z pohledu rodičů. *INFO-Zpravodaj* 9, 4, s. 7–9.
- HUDÁKOVÁ, A. (1998): Jazyk je nástrojem k pochopení světa. *Gong*, 3, s. 56–57.
- JABŮREK, J. (1998): *Bilingvální vzdělávání neslyšících*. Praha: Septima.
- JANOŠEK, J. (1968): *Sociální komunikace*. Praha.
- KŘIVOHLAVÝ, J. (1988): *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha: Portál.
- LANGER, A. (1993): *Úspěch veřejné promluvy*. Praha.
- LUCAS, C. – BAYLEY, R. – VALLI, C. (ed.) (2001): *Sociolinguistic Variation in American Sign Language*. Washington, D. C.: Gallaudet Univ. Press.
- LUCAS, C. (ed.) (1995): *Sociolinguistic in Deaf Communities*. Washington, D. C.: Gallaudet Univ. Press.
- MACUROVÁ, A. – BÍMOVÁ, P. (2001): Poznáváme český znakový jazyk II. (Slovesa a jejich typy). *Speciální pedagogika* 11, 5, s. 285–295.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

- MACUROVÁ, A. – HOMOLÁČOVÁ, I. – PTÁČEK, V. (1997): Výzkum komunikace neslyšících. Český znakový jazyk. *Speciální pedagogika* 7, 3, s. 1–15.
- MACUROVÁ, A. (1995): ...protože já bavím spolu vypravovat. (Komunikace v dopisech českých neslyšících). *Slovo a slovesnost*, 56, s. 23–33.
- MACUROVÁ, A. (1994): Bilingvální vzdělávání neslyšících: pro a proti. *INFO-Zpravodaj* 2, 4, s. 14–15 (kráceno).
- MACUROVÁ, A. (1994): Jazyk v komunikaci neslyšících. (Předběžné poznámky). *Slovo a slovesnost*, 55, s. 121–132.
- MACUROVÁ, A. (1998): Naše řeč? *Naše řeč* 81, 4, s. 179–188.
- MACUROVÁ, A. (2001): Poznáváme český znakový jazyk (Úvodní poznámky). *Speciální pedagogika* 11, 2, s. 69–75.
- MACUROVÁ, A. (2003): Poznáváme ČZJ IV. (Vyjádření času). *Speciální pedagogika* 13, 2, s. 89–98.
- MACUROVÁ, A. (2001): Aktuální problémy komunikace, kultury a vzdělávání neslyšících. *Speciální pedagogika* 11, 4, s. 248–251.
- METZGER, M. (1999): *Sign Language Interpreting: Deconstructing the Myth of Neutrality*. Washington, D. C.: Gallaudet Univ. Press.
- MRZÍLKOVÁ, M. (1996): Neslyšící – členové kultury a společenství neslyšících. *Speciální pedagogika* 6, 1, s. 21–24.
- NEUMANN SOLOW, S. (1994): *Sign Language Interpretig: A Basic Resource Book*. 10. vyd., The National Assotiation of the Deaf, Silver Spring.
- PLAŇAVA, I. (2005): *Průvodce mezilidskou komunikací. Přístupy – dovednosti – poruchy*. Praha.
- SALZMANN, Z. (1997): *Jazyk, kultura, společnost*. Praha.
- STRNADOVÁ, V. (1995): *Jaké je to neslyšet?* Praha: ČUN a PedF Technické univerzity Liberec.
- STRNADOVÁ, V. (1994): *Potom ti to povíme*. Praha: ČUN a PedF Technické univerzity Liberec.
- STRNADOVÁ, V. (1998): *Současné problémy české komunity neslyšících I - Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: FF UK.
- ŠTĚPANÍK, J. (2003): *Umění jednat s lidmi*. Praha.
- ŠVEJČER, A. D. – NIKOLSKII, L. B. (1983): *Úvod do sociolingvistiky*. Praha: Svoboda.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

VYSUČEK, P. (2004): Poznáváme ČZJ VI. (Specifické znaky). *Speciální pedagogika* 14, 1, s. 16–27.

VYSUČEK, P. (2003): *Specifické znaky*. [Bakalářská práce.] Praha: FF UK.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.

Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9

Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298

email: cktzj@cktzj.com

O AUTORECH

Radka Nováková

Jmenuji se Radka Nováková. Můj jmenný znak je stejný jako znak mých rodičů, zdědila jsem ho po nich. Jsem Neslyšící, moji rodiče také. V celém příbuzenstvu jsme Neslyšící jen my tři. Zajímavé je, že jsme všichni tři navštěvovali stejnou mateřskou a základní školu pro neslyšící v Praze 5 – Radlicích, do které jsem já navíc docházela ještě po ukončení základní školy, a to na dvouletou nástavbu, která měla být přípravou na studium na střední škole. Poté jsem začala studovat na Integrované střední škole v Pardubicích, obor ekonomika, společně se slyšícími studenty. Po ukončení čtyřletého studia jsem se vrátila do Prahy a pokračovala jsem ve studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, obor čeština v komunikaci neslyšících. Studium jsem přerušila studijním pobytem na Gallaudetově universitě v USA, kde jsem strávila jeden a půl roku. Po návratu jsem na FF UK dokončila bakalářské studium a v současné době dokončuji navazující magisterské studium, pracuji na diplomové práci.

V době studia na vysoké škole jsem byla také zaměstnaná. Pracuji na více místech, ve více oblastech: na částečný pracovní úvazek jako učitelka na střední zdravotnické škole v Praze 5 – Radlicích (obor zubní technik), dále na částečný úvazek jako asistentka na FF UK. Kromě toho jsem místopředsedkyní organizace Pevnost – České centrum znakového jazyka, kde působím jako lektor znakového jazyka nejen pro zájemce rekrutované z širší veřejnosti, ale i pro tlumočnický znakového jazyka. Působím rovněž jako moderátorka televizních zpráv pro neslyšící „Zprávy ve znakové řeči“, ve kterých se pravidelně jeden týden v měsíci objevuji. Příležitostně moderuji také „Televizní klub neslyšících“.

V poslední době jsem začala spolupracovat s Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka. Nabídku vytvořit tento materiál jsem přijala především proto, že v současné době v České republice neexistují téměř žádné materiály o neslyšících či o znakovém jazyce pro tlumočnický. Práci jsem přijala, neboť mám v této oblasti zkušenosti se školením a výukou, jsem autorkou dílčích prací a byla by škoda, kdyby mé dosavadní výsledky nebyly využity. Věřím, že podobné materiály nám pomohou uchovat potřebné informace do budoucna a vytvořit pro nás Neslyšící základ kulturního majetku.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Jana Petříčková

Jsem slyšící tlumočnice českého znakového jazyka. Základní školu jsem navštěvovala v Neratovicích. Poté jsem byla studentkou gymnázia Jana Palacha v Mělníce. Zde v roce 1997 jsem úspěšně složila maturitní zkoušku. Po střední škole jsem se přihlásila na Vyšší odbornou školu sociálně právní v Praze 10. Tu jsem úspěšně absolvovala v roce 2001. Od roku 2000 jsem rovněž studovala tříletý bakalářský obor čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Bakalářskou zkoušku jsem složila, a tím ukončila vysokoškolské studium, v roce 2006.

Český znakový jazyk jsem se začala učit v roce 1998. V tomto roce jsem absolvovala dva kurzy „znakové řeči“, které pořádala vzdělávací agentura Aldea. Od roku 2000 do roku 2003 jsem se zdokonalovala v českém znakovém jazyce při studiu oboru Čeština v komunikaci neslyšících. Zde jsem také složila bakalářskou zkoušku z českého znakového jazyka a tlumočnické specializace. Od roku 2003 jsem členem České komory tlumočnicků znakového jazyka.

Jako tlumočnice českého znakového jazyka pracuji tři roky. V současné době jsem na mateřské dovolené, přesto tlumočím dále. Pracuji jako externí tlumočnicka českého znakového jazyka při výuce v rámci oboru čeština v komunikaci neslyšících na FF UK. Dále tlumočím pro Jazykové centrum Ulita a Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící. V Centru zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící také pracuji jako operátor.

Při práci tlumočnicka českého znakového jazyka si stále více uvědomuji, jak je pro tlumočnický důležitá možnost se celoživotně vzdělávat a zdokonalovat jak v samotném tlumočení a českém znakovém jazyce, tak i v jiných oblastech, které s tlumočením přímo souvisí. U nás komplexní vzdělávací systém tlumočnicků českého znakového jazyka bohužel doposud chyběl, proto jsem uvítala možnost účastnit se ojedinělého projektu JPD3, který je na vzdělávání tlumočnicků zaměřen.

Petr Vysuček

Jmenuji se Petr Vysuček a jsem Neslyšící. Mé znakové jméno vypadá právě takto. Zdědil jsem ho po svých rodičích, kteří jsou také neslyšící. Mateřskou, základní a střední školu jsem navštěvoval v rámci komplexu speciálních škol pro sluchově postižené v Hradci Králové. Po základní škole jsem studoval na střední pedagogické škole, a to pětileté denní studium s maturitou. Po střední škole jsem se přihlásil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze na obor čeština v komunikaci neslyšících. Byl jsem přijat a studoval jsem bakalářské, čtyřleté studium. Po skončení bakalářského studia jsem se rozhodl pokračovat v navazujícím dvouletém magisterském studiu stejného oboru. V současné době ukončuji druhý rok studia, ale čeká mě ještě zpracování diplomové práce.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

Dnes trvale pracuji, ale zaměstnancem jsem se stal již během svého studia. V hlavním pracovním poměru jsem na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde pracuji jako odborný asistent na oboru Čeština v komunikaci neslyšících. V rámci svých povinností se účastním nejrůznějších výzkumů souvisejících se znakovým jazykem, přednáším také v kurzech pro slyšící a neslyšící studenty.

Dále pracuji jako předseda organizace Pevnost – České centrum znakového jazyka, které se zabývá výukou znakového jazyka pro nejširší veřejnost. V Pevnosti, přímo v kurzech českého znakového jazyka také jako lektor učím.

Jsem externím spolupracovníkem České televize, kde společně s kolegyní Radkou Novákovou pracuji jako moderátor „Televizního klubu neslyšících“.

K tomu pracuji na částečný úvazek v projektu JPD3. Co mě na JPD3 zaujalo tak moc, že jsem nabídku spolupráce přijal? Uvědomil jsem si, že v současné době nemáme v České republice profesionální tlumočnické znakového jazyka. Kurzy, které v rámci vzdělávání tlumočnicků existují, nejsou ani systematické, ani kvalitní, neboť neexistují žádné výukové materiály, které by tvořily standard pro vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka. Doposud se situace měla tak, že zájemci o tlumočnickou profesi se většinou rekrutovali z kurzů znakového jazyka, kde vyučují neslyšící lektori. Ti sice zájemce naučí ve znakovém jazyce dobře komunikovat, ale nemohou jim již předat tlumočnické dovednosti, a to především z toho důvodu, že neslyší a nemají kontrolu nad tím, co se v mluvené češtině odehrává, a nemohou tedy ovlivnit správnost svého projevu.

Uvědomil jsem si, jak důležité je učinit tento první velký krok – vytvořit studijní materiály! Je to vlastně jako zasetí semínka, ze kterého vyroste krásná, hodnotná rostlina.

My neslyšící opravdu potřebujeme mít možnost komunikovat prostřednictvím kvalitních tlumočnicků znakového jazyka. Když bude dostatek dobrých tlumočnicků, pak to velmi výrazně ovlivní situaci – propojení světa Neslyšících se světem slyšících. Jen tak se v komunikaci zboří bariéry. Ale základem všeho je právě kvalitní výukový materiál. Na shledanou nad materiály...

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

O ČESKÉ KOMOŘE TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (dále jen Komora), založená v reakci na neutěšenou situaci v oblasti tlumočení pro klienty se ztrátou sluchu 20. prosince 2000, je organizací sdružující tlumočnický českého znakového jazyka, transliterátory znakované češtiny, vizualizátory mluvené češtiny a také osoby, které samy tlumočnickou práci nevykonávají, ale které plně sympatizují s jejími názorovými stanovisky a cíli.

Komora považuje neslyšící (resp. Neslyšící) za kulturní a jazykovou menšinu, respektuje jejich právo na vlastní identitu, jazyk a kulturu a uznává český znakový jazyk jako jejich primární komunikační prostředek. Jejím cílem je trvale zvyšovat profesní úroveň svých členů tak, aby naplnila právo neslyšících na plnohodnotnou komunikaci v jejich přirozeném jazyce, jazyce znakovém, aby zajistila kvalitu tlumočení na úrovni obvyklé v zemích Evropské unie a aby měl každý klient s poruchou sluchu jistotu, že v Komoře vždy nalezne tlumočnicka-profesionála, s jehož službami snadno překoná všechny komunikační bariéry mezi světem slyšících a světem ticha.

Členové Komory nyní například tlumočí kulturní události ze světa slyšících a zprostředkovávají neslyšícím koncerty vážné i populární hudby, divadelní představení aj. Své aktivity však nezaměřují pouze na neslyšící dospělé a děti, ale také na učitele a vychovatele neslyšících, organizují pro ně nejrůznější vzdělávací semináře a workshopy. Spolupracují také s dalšími organizacemi a institucemi nejen v České republice, ale i v zahraničí.

Hlavní pozornost však Komora soustřeďuje na vzdělávání všech, kteří aktivně tlumočí, protože její vysoké cíle mohou naplňovat pouze členové dobře informovaní a vzdělaní ve všech oblastech, které souvisí se životem neslyšících, s jejich kulturou, s prostředky, které používají při komunikaci atd. Vrcholem jejího snažení je v tomto směru *Certifikační vzdělávací program (CVP)*, jediný systematický program vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka, transliterátorů znakované češtiny a vizualizátorů mluvené češtiny u nás.

Od roku 2006 realizuje Komora také projekt *Vyškolení lektorů a vytvoření výukových materiálů pro tlumočnický znakového jazyka, transliterátory znakované češtiny a vizualizátory mluvené češtiny*. Díky němu bude moci (nejen) svým členům poskytnout výukové materiály (v tištěné podobě, na DVD nebo v kombinaci) zaměřené na oblasti, v nichž by se kvalitní tlumočníci, transliterátoři či vizualizátoři měli orientovat, a to v autorském zpracování těch největších odborníků, slyšících i neslyšících. Představu

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

o tematickém rozsahu, který bude těmito materiály pokryt, si můžete udělat podle následujícího soupisu.

1. Komunita Neslyšících v České republice v souvislostech

Materiály vydané Komorou pojednají o Neslyšících jako o **kulturní a jazykové menšině** (B. Kosinová, R. Nováková), zvláštní pozornost bude věnována **slyšícím dětem neslyšících rodičů** (K. Redlich) a systému **vzdělávání** osob se sluchovým postižením v České republice (M. Komorná). Zvláštní práce se zaměří na **humor** neslyšících (A. Ptáček), na problematiku lidí s **hluchoslepotou** (R. Horáková, J. Langer, E. Souralová) a na **odezírání** (V. Strnadová). Další práce pojednají o **psané češtině** českých neslyšících a vůbec o **češtině jako o cizím jazyku** pro české neslyšící (M. Komorná) a o specifických **neverbálních projevech** neslyšících (V. Strnadová). Tématy budou též **technické a kompenzační pomůcky** pro sluchově postižené (Z. Kašpar) a zásady **titulkování** televizních programů pro neslyšící (R. Koplík). Na hranici s tematickou oblastí tlumočení bude práce o **představách neslyšících o tlumočnických službách** (R. Červinka, K. Richterová).

2. Tlumočnická profese a specifika tlumočení pro neslyšící

Obecnější přípravě tlumočnicků bude sloužit řada prací zaměřených na kvalitu **psaného a mluveného projevu** slyšících a neslyšících tlumočnicků (všeobecná průprava, teoretické základy, cvičení, příprava dokumentů a rétorická průprava) (M. Komorná, R. Nováková, M. Svobodová, A. Špačková, P. Vysuček). Jedna publikace poskytne tlumočnickům základní orientaci v **ekonomické oblasti** (M. Hejkrlík).

K **tlumočnické praxi** se budou připravovat jednak publikace obecnější (K. Červinková Houšková), jednak práce různě speciálně zaměřené: na **sebereflexi a sebevzdělávání** tlumočnicka (R. Mázerová), na **relaxační techniky a psychohygienu** (M. Veselá) a na práci neslyšících tlumočnicků v **pracovním týmu** (R. Nováková, K. Pešková).

Pojednáno bude o možnostech poskytování tlumočnických **služeb** pro neslyšící (M. Kronusová), o **právu neslyšících** na tlumočnické služby (V. Toráčová), o **organizacích tlumočnicků** v České republice a v zahraničí (M. Kronusová) a o **vzdělávacích systémech tlumočnicků** v České republice a v zahraničí (H. Šebková).

Celá řada prací se zaměří na specifické tlumočnické situace, v nichž se neslyšící mohou ocitnout: na **umělecké tlumočení**, na tlumočení **ve vzdělávání**, tlumočení **pro děti**, **soudní tlumočení** a na tlumočení pro osoby se **specifickými jazykovými potřebami** (K. Červinková Houšková, N. Dingová, R. Horáková, J. Zahumenská, B. Kosinová, T. Kováčová, E. Kondysková, R. Myslivečková, R. Nováková, I. Pešoutová, J. Petříčková,

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s.
Ocelářská 35/1354, 190 00 PRAHA 9
Tel.: 284 080 296, Fax: 284 080 298
email: cktzj@cktzj.com

L. Poláková, S. Poláková, P. Vysuček). Jedna práce se zaměří na **vizualizátory a transliterátory** v praktických situacích (N. Dingová, M. Mirovská a V. Strnadová).

Historický a teoretický pohled na tlumočení bude zastoupen úvodem do **translatologie** (I. Čeňková, N. Dingová).

3. Znakový jazyk v pohledu lingvistickém a sociolingvistickém, jeho výzkum

Jedna práce se zaměří na **dějiny výzkumu znakového jazyka** v ČR a v zahraničí (A. Macurová) a jedna na **kontrastivnělingvistický pohled** na český jazyk a český znakový jazyk (J. Servusová).

Český znakový jazyk bude vyložen jako **přirozený jazyk** (P. Slánská Bímová, L. Okrouhlíková). Z jeho popisu se v projektu objeví práce o **nepřímých pojmenováních** (R. Nováková), o **vizualizaci prostoru a o popisu** (R. Nováková, L. Tikovská), o **vizuální komunikaci** (Robert Milič), o **číslovkách** (H. Šebková, R. Nováková), o **slovosledu a střídání rolí** (L. Šúchová, R. Nováková), o **vlastních jménech osobních** (R. Faltínová) a o **specifických znacích** (P. Vysuček).

Z lexikografického hlediska bude pojednáno jednak o dostupných **slovnících znakové češtiny** (L. Okrouhlíková), jednak o **slovnících českého znakového jazyka** (P. Slánská Bímová, L. Okrouhlíková). Chybět nebude ani práce o **notaci**, tj. zápisu českého znakového jazyka (L. Okrouhlíková).

Ke **znakové češtině** se bude vztahovat **praktický kurz** a nácvik její techniky (M. Mirovská, M. Kotvová), přehled **prstových abeced** u nás i v zahraničí (P. Vysuček, A. Hudáková) a zásobník **textů k pohovorům do praxe** (K. Červinková Houšková).

V tomto soupisu poslední publikace se zaměří na **mezinárodní znakový systém** (R. Nováková, I. Tetauerová) a na **sociolingvistické aspekty hluchoty** (A. Hudáková, J. Táborský).

Věříme, že všechny materiály, které v rámci projektu vzniknou, budou přínosem nejen pro tlumočníky, ale i pro ostatní zájemce z řad odborné či laické veřejnosti.